

rapor

minority
rights
group
europe

Batı Trakya'daki Türk Azınlık: Uzun Yıllardır Süren Hak ve Tanınma Mücadelesi

Evelin Verhás

Batı Trakya'da Kuran kurslarını başarıyla bitiren öğrenciler için düzenlenen Kuran'ın tamamının okunduğu "Hatim" töreninde bir kadın sırtında bir çocuğu taşıyor. Hatim töreninde, köylüler geleneksel kıyafetlerini giyerler ve çoğunluğu çevre köyler ile Gümölcine (Komotini) ve İskeçe (Xanthi) şehirlerinden gelen konuklara kazan pilavı ikram edilir.

Yazar

Evelin Verhás, Macaristan Budapeşte merkezli bir azınlık kuruluşu olan Tom Lantos Enstitüsü'nde Program Müdürü'dür. 2010-2016 yıllarında Verhás, Uluslararası Azınlık Hakları Grubu (MRG) bünyesinde Avrupa, Güney ve Doğu Asya, Doğu Afrika, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki stratejik dava takip programlarında ve savunuculuk uygulamaları projelerinde çalışmıştır. Verhás, insan hakları alanında Londra Ekonomi Okulu'ndan yüksek lisans derecesine sahiptir.

Avrupa Azınlık Hakları Grubu

(Minority Rights Group Europe - MRGE)

Avrupa Azınlık Hakları Grubu (MRGE) Macaristan yasaları kapsamında kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak kayıtlıdır. 1996 yılından beri merkezi Budapeşte'de bulunan, Avrupa ve Orta Asya'daki yerel halklar ve azınlıkların haklarını koruma ve teşvik etme amacı güden Avrupa Azınlık Hakları Grubu, Uluslararası Azınlık Hakları Grubu'nun Avrupa bölgesel ortağıdır. MRG Avrupa bahse konu amacı kapasite geliştirme, uluslararası savunuculuk, medya savunuculuğu ve ağ oluşturma faaliyetleri aracılığıyla gerçekleştirmektedir.

© Avrupa Azınlık Hakları Grubu (Minority Rights Group Europe - MRGE), Eylül 2019
Tüm hakları saklıdır.

Bu yayının materyali öğretim ve diğer ticari olmayan amaçlar için üretilebilir. Telif hakkı sahiplerinin önceden açık izni olmaksızın herhangi bir ticari amaç kapsamında hiçbir parçası çoğaltılamaz. Daha fazla bilgi için lütfen MRGE'yle iletişime geçiniz.

ISBN 978-615-00-6590-8. Baskı Eylül 2019.

Batı Trakya'daki Türk Azınlık: Uzun Yıllardır Süren Hak ve Tanınma Mücadelesi, raporunun özünü oluşturan konunun kamuoyu tarafından kavranmasına bir katkı olarak MRGE tarafından yayımlanmıştır. Metin ve yazarın görüşleri tüm ayrıntılarda ve yönleriyle MRG'nin ortak görüşünü yansıtmaz.

Batı Trakya'daki Türk Azınlık: Uzun Yıllardır Süren Hak ve Tanınma Mücadelesi

İçindekiler

Temel Bulgular	2
Giriş	3
Türk Etnik Kimliğinin Tanınmaması	6
Dini Özerkliğe Müdahale	10
Azınlık Eğitimi	16
Sonuç	24
Tavsiyeler	26
Notlar	28

Temel Bulgular

Temel Bulgular	
<ul style="list-style-type: none"> Batı Trakya'nın Türk azınlığı, yüzyıllardır bölgede yaşamını sürdürmektedir. Bununla birlikte, iç hukuk ve uluslararası hukuktaki birçok korumaya rağmen, Yunan hükümeti tarafından tanınmamaktadırlar. Ülkedeki resmi statüye sahip tek azınlık, Türk, Roman ve Pomak topluluklarını içeren ve "Müslüman azınlık" olarak tanımlanan "Trakya'daki Müslüman azınlık" tır.	<ul style="list-style-type: none"> Ayrıca, Türk azınlık halen dini özgürlüklerinin önünde birtakım engellerle karşılaşmaktadır. Bunlar, toplumun kendisi tarafından seçilen temsilcilere paralel olarak devlet tarafından atanmış bir liderlik yapısının oluşumu ile sonuçlanan müftülerin atanmasına müdahaleyi ve Müslüman yardım vakıflarına uygulanan aşırı mali ve yasal düzenlemeler yapılmasını içermektedir.
<ul style="list-style-type: none"> Türk azınlığın karşı karşıya kaldığı engeller son yıllarda daha da artmıştır. Bu, kimlikleri, katılımları ve kendilerini ifade etmelerine karşı ciddi tehditler oluşturarak dernek kurma, kültürlerini yaşama ve Türkçe dilinde eğitim sağlayabilmeleri konusunda çok çeşitli kısıtlama ile sonuçlanmıştır.	<ul style="list-style-type: none"> Azınlık hakları, Yunanistan'ın bir dizi uluslararası insan hakları sözleşmesine katılımına ve Avrupa Birliği'nin bir üyesi olarak yükümlülüklerine rağmen, neredeyse yüzyıl önce oluşturulan bir çerçeve ile belirlenmeye devam etmektedir. Bu bağlamda, Yunan makamları, Batı Trakya'daki Türk azınlığı tanımak ve sahip oldukları haklarından tam olarak yararlanmalarına yönelik tüm engelleri kaldırmak için acilen adım atmalıdır.

Giriş

Batı Trakya (veya Yunanca'da basitçe ifade edildiği şekilde Trakya), Avrupa ve Asya kıtalarının buluştuğu, Türkiye ve Bulgaristan sınırında yer alan, Yunanistan'da tarihi ve coğrafi bir bölgedir.¹ Doğu Makedonya ve Trakya idari bölgesinin bir bölümü olarak sırasıyla üç ana kenti Xanthi (İskeçe), Komotini (Gümülcine) ve Alexandroupoli (Dedeağaç) olan Xanthi (İskeçe), Rodopi (Rodop) ve Evros (Meriç) olmak üzere üç bölgeyi içermektedir.

Batı Trakya, uzun zamandır, ağırlıklı olarak Türk kökenli² olan yaklaşık 140.000-145.000 Müslümandan oluşan küçük ama politik olarak önemli bir azınlık topluluğuna ev sahipliği yapmaktadır. Müslüman Türk (bundan sonra Türkler olarak anılacaktır) topluluğunun çoğunluğu, Türk köylerinde veya karma yörelerde, Rodop ve İskeçe bölgelerinde yaşamaktadır. Rodop'daki toplam nüfusun yaklaşık yüzde 55'ini, İskeçe'deki yüzde 45'ini ve Meriç'te³ yüzde 10'unu Müslüman Türklerin oluşturduğu tahmin edilmektedir.

Batı Trakya Türkleri yüzyıllarca bölgede ikamet etmiştir. Yunan, Roma ve Bizans egemenliğindeki birbirini izleyen dönemlerin ardından, 14. yüzyılda Osmanlılar tarafından fethedilmiştir ve Batı Trakya 1912-13 yıllarındaki Birinci Balkan Savaşı'nda dört Balkan ülkesi Karadağ, Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan'ın, Osmanlı İmparatorluğunu yenerek İmparatorluğun neredeyse Avrupa'daki tüm varlığını kaybetmesi ile sonuçlanmasına kadar, Osmanlı yönetiminde kalmıştır. Tüm Batı Trakya bölgesi daha sonra Bulgaristan tarafından işgal edilmiştir. Ancak, kazananlar arasında yeni fethedilen toprakların nasıl bölüneceği konusundaki anlaşmazlıklar akabinde İkinci Balkan Savaşı'na yol açmıştır. Ağustos 1913'te, Bulgaristan yenilgiye uğramış ancak çatışmayı sona erdiren barış anlaşması şartları uyarınca Batı Trakya'yı kazanmıştır ve Yunan ordusu bölgeden çekilmiştir. Bulgaristan, I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar bölgeyi yönetmiştir. 1919-20 arasında, Müttefik güçler bölgeyi yönetmiş ve 1920'de, Batı Trakya, Sevr Antlaşması ile Yunanistan'a verilmiş o zamandan bu yana Yunanistan'ın bir parçası olmuştur.⁴

Ancak bugüne kadar Yunanistan, Batı Trakya'daki Türk azınlığın ya da kendi topraklarındaki herhangi bir etnik azınlığın varlığını kabul etmemektedir. Resmi olarak, yalnızca 1919-1922 Yunan-Türk savaşını sona erdiren 1923 Lozan Antlaşması⁵ şartları ile hakları korunan "Trakya'daki Müslüman azınlığı"⁶ tanımaktadır.

İki ülke arasında zorunlu bir nüfus mübadelesine ilişkin olarak Antlaşma'ya eklenmiş bir sözleşme ile: "Yunan Ortodoks dinin Türk vatandaşları' Yunanistan'a, "Müslüman dinin Yunan vatandaşları" Türkiye'ye⁷ taşınmak zorunda kalmıştır. Bu mübadeleden sadece "Konstantinopolis'in Yunan sakinleri ve Batı Trakya'nın Müslüman sakinleri" muaf tutulmuştur.⁸

Antlaşma, aynı hükümler doğrultusunda, Yunanistan ve Türkiye'deki azınlıklar için çok çeşitli hakları garanti etmektedir. Bu haklar, hukukun önünde eşitlik, din özgürlüğü, dil özgürlüğü, eşit medeni ve siyasi haklar ve aile hukuku veya kişisel statü ile ilgili soruları geleneklere göre çözme hakkını içerir. Antlaşma, ayrıca, azınlıklara dini işlerinde ve eğitimde de özerklik tanımaktadır.⁹ Antlaşma, özellikle, azınlıkların "kendi hesabına, kendi dillerini kullanma ve kendi dinlerini özgürce yaşama haklarına sahip olarak herhangi bir hayır, din ve sosyal kurumu, okulları ve diğer eğitim kuruluşlarını kurma, yönetme ve kontrol etme konusunda eşit hakka sahip olmalarını şart koşmaktadır." Gerçekte, Yunanistan ve Türkiye, azınlık çocuklarına yönelik kendi dilleri aracılığıyla temel eğitim sağlamak için yeterli imkânları sağlamak zorunda da kalmışlardır.¹⁰

Bu özel azınlık koruma rejimi, 1951 Kültür Anlaşması ve 1968 Kültür Protokolü ile uluslararası insan hakları belgelerinin onaylanması dahil, Yunanistan ve Türkiye arasında yapılan ilave anlaşmalar ile daha da güçlendirilmiştir. Yunanistan, aşağıdakiler de dahil olmak üzere, azınlık haklarına özel olarak bağlantılı olan başlıca uluslararası insan hakları sözleşmelerine taraf olan bir ülkedir: Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICCPR), Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS), Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICERD), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (ICESCR) ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW). Ayrıca, Yunanistan 1981'de Avrupa Birliği'ne (AB) üye olmuştur, bu nedenle din ve etnik köken de dahil olmak üzere korunan alanlarda ayrımcılığı yasaklayan eşitlik direktiflerine tabidir ve AB Temel Haklar Şartında yer alan haklara saygı göstermek zorundadır. Yunanistan aynı zamanda Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Avrupa Konseyi (AK) üyesidir. Yunanistan, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesini

(AİHS) ve (Revize Edilmiş) Avrupa Sosyal Şartını onaylamış olsa da Avrupa Konseyi'nin herhangi bir azınlığa özgü belgelerini imzalamamış veya onaylamamıştır. Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme'yi (FCNM) imzalamış ancak onaylamamıştır ve Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı (ECRM) imzalamamış veya onaylamamıştır.

Yunan hükümeti, azınlık politikasının temel dayanağı olarak Lozan Antlaşması'na güvenmeye devam etmekte ve Antlaşma hükümlerinin modern insan hakları standartlarına uyumlu olarak uygulandığını iddia etmektedir. Buna ek olarak, Yunan makamları yalnızca "Trakya'daki Müslüman azınlığın" Antlaşma şartlarında azınlık olarak kabul edildiğini ve bu belirli grubun üç ayrı kurucu topluluk olan Türk, Pomak ve Roman'lardan oluştuğunu iddia etmektedir: Ayrıca, bireysel olarak kendini tanımlama ilkesine tamamen saygı duymalarına rağmen, bir grubun azınlık olarak tanınmasının ve üyelerine belirli azınlık haklarının tanınmasının bir devlet kararı olduğunu iddia etmektedirler. Aynı zamanda, Yunan hükümeti, resmi şekilde azınlık olarak tanınmayan grup üyelerinin, genel insan hakları anlaşmalarıyla güvence altına alınan haklarından tam olarak yararlanabileceğini savunmaktadır. Bu raporun amacı, bu iddiaları daha yakından incelemek ve Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığın insan hakları durumunu değerlendirmektir.

Metodoloji

Bu rapor Haziran 2019'da Gümülcine ve İskeçe'de yapılan aracısız alan araştırmasına dayanmaktadır. Sahadaki görüşmeler ve röportajlar, Türk azınlık üyeleri, dini liderler, azınlık okullarının temsilcileri, öğretmen

dernekleri ve diğer sivil toplum kuruluşları ve aynı zamanda yerel uzmanlar ve Gümülcine Belediye Başkanı ile yapılmıştır. Devlet görevlilerinden bilgi talep edilmiş ve bunlar yazılı olarak alınmıştır. Ek olarak, raporda, İngilizce dilinde erişim sağlanan uluslararası anlaşmalar ve beyannameler, ulusal mevzuat, içtihat kanunu, insan hakları izleme organlarının raporları, devlet raporları ve STK'ların dokümantasyon çalışmaları ile akademik makaleler de dahil olmak üzere, birincil ve ikincil kaynakların masa incelemesinden faydalanmıştır.

Batı Trakya'daki Türk topluluğu, kimlik korunmasının yetersizliğinden sosyo-ekonomik yaşama eşit olmayan katılıma kadar geniş bir yelpazede insan hakları sorunlarıyla karşı karşıya kalsa da raporda yer alan ana konular, saha araştırması sırasında Türk toplumu tarafından vurgulanan temel konuları yansıtmaktadır. Yunanistan'daki azınlık haklarının korunması hem devlet yetkilileri hem de Türk azınlığın büyük çoğunluğu tarafından sık sık Lozan Antlaşması'nın öngördüğü çerçeveye yorumlandığından, bu raporda ortaya konan konular Antlaşmayla bağlantılı tanınma sorunları, dini özerklik ve eğitim olmak üzere üç ana kaygıya odaklanmaktadır.

Bugün Batı Trakya'daki Türk azınlığın karşılaştığı sorunları anlamak, bölgedeki azınlığın tarihini ve bunun Yunan makamlarıyla olan ilişkisini anlamayı gerektirir. Bu nedenle, her bölüm azınlık politikasını ve belirli alanlardaki uygulamaları şekillendiren bazı faktörlere ışık tutmak için verilen konunun tarihsel ve sosyo-politik arka planını da açıklamaktadır. Bunu, gelişen uluslararası insan ve azınlık hakları standartları ışığında değerlendirilen mevcut sorunların bir tartışması izler. Rapor, iyileştirmeye yönelik Yunan makamlarına yönelik tavsiyelerle son bulmaktadır.

Uluslararası Azınlık Hakları Standartları

ICCPR'nin 27. maddesi, yasal olarak bağlayıcılığı bulunan azınlığa özgü insan hakları hükümleri arasında en yaygın şekilde kabul edilendir. Bu hüküm şunu öngörür:

Etnik, dinsel ya da dil azınlıklarının bulunduğu devletlerde, bu azınlıklara mensup olan kişiler, kendi gruplarının diğer üyeleri ile birlikte, kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerine inanma ve bu dine göre ibadet etme, ya da kendi dillerini kullanma hakkından yoksun bırakılmayacaklardır.

ÇHS'nin 30. maddesi azınlık çocukları için benzer bir hüküm içermektedir:

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılmaz.

27. Maddedeki haklar, 1992 tarihli BM Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair Bildiri'de (UNDM) daha fazla detaylandırılmıştır. Bu, özellikle azınlık haklarıyla ilgili tek BM insan hakları aracıdır. Amacı, azınlıklara mensup kişilerin insan haklarının daha etkin uygulanmasını teşvik etmek ve uluslararası barışı ve güvenliği sağlamak, sosyal ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmek ve insan haklarına saygıyı teşvik etmek de dahil olmak üzere BM Şartı'nın ilkelerinin hayata geçirilmesine katkıda bulunmaktır.¹¹

Azınlık haklarının korunması dört temel sütuna dayanmaktadır:

- 1) **Var olma hakkı:** Soykırım, etnik temizlik ve zorlayıcı asimilasyon gibi uygulamalar da dahil olmak üzere azınlıkların fiziksel varlığının korunması (UNDM Madde 1).
- 2) **Kimliğin korunması ve teşviki hakkı:** Azınlıkların kamu ve özel alanda kültür, din ve dillerinin yaşama özgürlüğünü korumak ve azınlıkların kültürlerini, dinlerini veya dillerini ifade etmelerini ve geliştirmelerini sağlayacak önlemlerin alınması (UNDM Maddeleri 1, 2.1 ve 4.2-4.4).
- 3) **Ayrımcılığa uğramama ve eşit muamele görme hakkı:** Azınlıkları etnik, dinsel, dilsel veya kültürel kimlik temelinde ayrımcılığa karşı korumak ve tam eşitliklerini sağlamak (UNDM Madde 4.1).
- 4) **Katılım hakkı:** Azınlıkların kültürel, dini, sosyal, ekonomik ve kamusal hayata (UNDM Madde 2.2); onları ilgilendiren kararları almaya (UNDM Madde 2.3); Sınır ötesi de dahil olmak üzere, özgürce kendi derneklerine katılma ve kurma hakkını garanti etmeye (UNDM Madde 2.4 ve 2.5); ve "ülkelerindeki ekonomik kalkınma ve gelişmeye tam olarak katılabilmeleri" için uygun önlemlerin alınmasına (UNDM Madde 4.5) etkin katılımını sağlamak.

Ayrıca, genel insan hakları araçları ile güvence altına alınan haklar azınlık üyelerine eşit olarak uygulandığından, bu anlaşmalar, azınlık gruplarına mensup kişilerin insan haklarının korunmasında da önemli standartlar içermektedir.

Türk Etnik Kimliğinin Tanınmaması

Batı Trakya'daki Türk azınlık üyeleri için temel bir zorluk, hâlâ Yunan hükümeti tarafından etnik bir azınlık olarak tanınmamasıdır. Bu mesele, 1970'lerde özellikle belirginleşmiştir, çünkü yetkililer, okulların ve toplum örgütlerinin adlarında 'Türk' sözcüğünün kullanımını konusunda giderek daha sıkı önlemler almaya başlamıştır ki bu durum azınlığın, örgütlenme özgürlüğünü baltalamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Türk başvuru sahiplerinin bir dizi yasal temyiz başvurusunu Yunanistan aleyhine kararlar sonuçlandırmasına ve Yunanistan'ı AB insan haklarını yasasını ihlal ettiğine hükmetmesine rağmen, bu sorunlar henüz çözülmemiştir.

Kolektif Türk etnik kimliğinin reddedilmesi

Gümülcine ve İskeçe'ye yapılan saha ziyareti sırasında görüşülen tüm topluluk üyeleri, kendilerini etnik Türk olarak tanımladıklarını ve Batı Trakya'da kolektif şekilde Türk etnik azınlık olarak kabul edilme isteklerini ifade etmişlerdir.¹² Ancak, Yunan hükümeti, etnik azınlık gruplarının kimliklerinin resmi olarak tanınarak saygı gösterilmesi konusunda uluslararası insan hakları izleme organlarının tavsiyelerine rağmen, etnik azınlıkların tanınmaması politikasını sürdürmektedir. Bundan başka, Yunan hükümeti 'azınlığa ait olduğunu iddia eden kişilerin haklarının korunması ile ilgili bu tür tavsiyelerin bir azınlık grubunun varlığını belirleyemeyeceğini veya devletlere, bir grubun azınlık olarak resmen tanıma zorunluluğu getiremeyeceğini' iddia etmektedir.¹³

Yunan makamları ayrıca, azınlık üyeleri de dahil olmak üzere tüm Yunan vatandaşlarının anayasal öz kimlik haklarını kullanma konusunda serbest olduğunu savunmaktadır. Aslında, Yunan hükümeti, resmi olarak azınlık olarak tanınmayan gruplara mensup bireylerin uluslararası insan hakları anlaşmalarında verilen haklardan tam olarak yararlandığını savunmaktadır.¹⁴

Fakat, azınlık üyeleri, etnik Türk kimliklerinin tanınmamasının, haklarını kullanabilmeleri açısından birçok sonucu olacağını iddia etmektedir. Örneğin, Yunan mahkemeleri, "Türk" adını taşıyan azınlık derneklerini kaydetmeyi sürekli reddetmektedir ki bu tür bir sınırlama

insan haklarının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir.¹⁵ Nitekim, bölgesel insan hakları organı olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Yunanistan'ın, Türk azınlık derneklerinin feshedilmesi veya kayıt taleplerinin reddedilmesini içeren üç ayrı durumda, AİHM'nin 11. maddesi kapsamında güvence altına alınmış dernek kurma özgürlüğünü ihlal ettiğini tespit etmiştir. Ayrıca, katılımcılar, toplumun etnik yapısının tanınmasına yönelik resmi politikanın tutarlı olmadığını ve yıllar içinde önemli ölçüde değiştiğini de belirtmişlerdir.¹⁶

Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi (BAKEŞ) hazırladığı bir raporda, 1970'lerin başlarına kadar, Yunan makamlarının, Batı Trakya'daki "Müslüman azınlık" veya "Türk azınlık" terimlerini neredeyse birbirlerinin yerine kullandıklarını açıklanmaktadır. Ancak, 1950'lerin ortalarında Türk-Yunan ilişkileri kötüye gitmeye başladığında bu politika yavaş yavaş değişmiştir. Nitekim, 1967'deki Yunan askeri cuntasının gelişyle birlikte politika sert bir şekilde değişmiş ve 1974'teki Kıbrıs krizi durumu daha da ağırlaştırmıştır. Söz konusu politikadaki değişimin ilk göstergesi olarak, 1972'de azınlık ilköğretim ve ortaöğretim okullarının resmi isimleri değiştirilmiş; okul tabelalarındaki "Türk" terimi, "Müslüman" veya "azınlık" terimi ile değiştirilmiştir.¹⁷

O zamandan bu yana, Yunan makamları, azınlığı resmi olarak "Müslüman" olarak tanımakta ısrar etmektedir. 1988'de Yunanistan Yargıtay'ı, isimlerinde "Türkçe" kelimesi bulunan birkaç azınlık derneğinin kapatılmasını hükmetmiştir. Sonuç olarak, İskeçe Türk Birliği (1927'de kurulan), Gümülcine Türk Gençlik Birliği (1928) ve Batı Trakya Türk Öğretmenleri Birliği (1936) dahil olmak üzere, uzun zamandır var olan Türk azınlık dernekleri tasfiye edilmiştir.¹⁸ Türk etnik kimliklerinin reddedilmesini protesto etmek için yaklaşık 10.000 azınlık üyesi Gümülcine ve diğer şehirlerde sokaklara dökülmüş ve polis bu kişilere karşı zor kullanmıştır. 1990'da protestoların yıldönümünde, tanınma konusundaki anlaşmazlıklar Gümülcine'deki yerel Türk ve Yunan toplulukları arasında bile şiddete neden olmuştur. Ayrıca, 1990'ların başından itibaren, Yunan hükümeti, Türk etnik kökeninin bölgede tanınmasını baltalama stratejisinin bir parçası olarak Batı Trakya'daki Müslüman azınlığının, üç kurucu gruptan Türk kökenliler, Pomak ve Romanlardan oluştuğunu vurgulamaya başlamıştır.¹⁹

Tanınma konusunda devlet politikasına karşı çıkmak

Yunanistan'a karşı Bekir-Usta ve diğerleri dava grubu

Bu bölüm, Batı Trakya'da isimlerinin "Türk" veya "Azınlık" terimlerini içermesi nedeniyle tasfiye edilen veya kayda alınmayan üç Türk derneğinin yasal mücadelesini ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Her üç davada da AİHM, Yunanistan'ın AİHM'nin örgütlenme özgürlüğüne ilişkin 11. Maddesini ihlal ettiğine hükmetmiştir. Kararlar, 10 yıldan daha önce yayınlanmış olmasına rağmen, uygulamaları hala beklemededir. Bunların uygulanması, Yunanistan'a karşı açılmış *Bekir-Usta ve diğerleri dava grubu* adı altında, AİHM kararlarının uygulanmasını denetlemekten sorumlu AK'nin siyasi organı olan Bakanlar Komitesi tarafından izlenmektedir.

Yunanistan'a karşı Bekir-Usta ve diğerleri

Bekir Usta ve diğer başvuru sahipleri, Türk azınlığın diğer 19 üyesi ile birlikte "Meriç İli Azınlık Gençleri Derneği" adında kâr amacı gütmeyen bir dernek kurmaya karar vermiştir. Dernek, demokratik ve insan haklarını desteklemeyi ve korumayı, Türk azınlığın geleneklerini korumayı, topluluk uyumunu güçlendirmeyi ve diğer topluluklarla, özellikle de Yunan çoğunluğu ile dostça ilişkileri teşvik etmeyi amaçlamaktadır. 15 Mart 1995'te derneklerini kayıt altına almak için talepte bulunmuşlardır. 21 Mart 1996'da Dedeoğaç Asliye Hukuk Mahkemesi, dernek adının, üyelerinin kökenleri hakkında yanıltıcı olduğunu iddia ederek başvuruyu reddetmiştir. Mahkeme, dini bir azınlığa mı yoksa etnik azınlığa mı atıfta bulunulduğunun net olmadığını iddia etmiştir ki zaten ikincisi Yunanistan'da tanınmamaktadır. Lozan Antlaşması'nın Batı Trakya'da, Türk azınlığı değil yalnızca Müslüman azınlığı tanıdığını belirlemiştir. Mahkeme ayrıca söz konusu adın "Türkiye vatandaşlarının, kamu düzenine aykırı olarak bir etnik azınlığın haklarını savunmak için bir dernek oluşturduğu" izlenimini verdiğini de ileri sürmüştür (Mahkeme kararı No. 58/1996). Başvuru sahipleri karara itiraz etmişlerdir. Üç aşamalı yargılamada, 10 yıldan fazla süren yargılamalar içeren uzun süreli yasal bir mücadelenin ardından, 10 Ocak 2006'da Temyiz Mahkemesi kayıt talebini reddetme kararını onamıştır. Derneğin adının, özellikle "Azınlık Gençliği" ifadesinin yeterince net olmadığı ve bu yüzden yanıltıcı olduğu, dolayısıyla kuruluşun kayıt talebinin reddedilmesi gerektiği iddia edilmiştir. "Üyelerinin, kimlikleri hakkında yanıltıcı olmayan bir dernek kurabileceğini" de karara eklemiştir (Mahkeme kararı No. 58/2006).

23 Eylül 2005 tarihinde AİHM'ye bir başvuru gönderilmiştir (Başvuru No. 35151/05). AİHM, Yunanistan'a karşı açılan Bekir Usta ve Diğerleri davasında, kararını, 11 Ekim 2007 tarihinde vermiştir.

AİHM, derneğin kaydının reddedilmesinin, AİHM'nin 11. maddesi uyarınca başvuru sahiplerinin örgütlenme haklarının ihlal edilmesi olduğuna karar vermiştir. AİHM, ulusal mahkemelerin, başvuru sahiplerinin Yunanistan'da yaşayan ve haklarının yeterince korunamadığı bir etnik azınlık olduğu fikrini yayma iddiasını durdurmak için derneği kaydetmeyi reddettiğini gözlemlemiştir. AİHM'nin görüşüne göre, bu kaygı derneğin henüz faaliyete geçmemiş olması nedeniyle, derneğin kurucularının fiili faaliyetleri yerine gerçek niyetleriyle ilgili olarak sadece bir şüphe duymalarına dayanmaktaydı. Dahası, AİHM, böyle bir kaygının - geçerli olduğu kanıtlanmış olsa bile - tek başına, demokratik topluma yönelik bir tehdit teşkil etmediğini, özellikle dernek tüzüğünde hiçbir şeyin üyelerin "şiddet kullanımını veya anti-demokratik veya anayasaya aykırı yöntemlerin kullanılmasını savunduğunu" göstermediğini ileri sürmüştür. Bu nedenle, AİHM, derneği kaydetmeyi reddetme konusunda acil bir sosyal ihtiyaç olduğu konusunda ikna olmamıştır ve isteğin reddedilmesinin, izlenen amaçlarla orantısız olduğu ve dolayısıyla örgütlenme özgürlüğü ile ilgili olarak AİHM'nin 11. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Yunanistan'a karşı İskeçe Türk Birliği ve diğerleri

Başvuranlar iki dernek, İskeçe Türk Birliği ve "Batı Trakya'daki Azınlık Dönemi Üniversitesi Mezunları" ve sekiz Yunan vatandaşıydı. Tüzüğüne göre, kültür ve spor derneği olan "İskeçe Türk Gençlik Evi", "Batı Trakya Türklerinin kültürünü korumak ve tanıtmak ve aralarında dostluk ve dayanışma ağları oluşturmak" amacıyla 1927'de kurulmuştur. 1936'da da "İskeçe Türk Birliği" olarak başarıyla ismi değiştirilmiş ve bu doğrultuda tescil edilmiştir. Ancak, Kasım 1983'te, herhangi bir kurumsal belge, damga veya işaret üzerinde "Türkçe" teriminin kullanılmasını yasaklayan bir karar verilmiştir. Ocak 1984'te İskeçe valisi, kamu düzenini tehdit ettiği gerekçesiyle derneğin feshedilmesini istemiştir. Dernek daha sonra, 11 Mart 1986'da, İskeçe Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından, tüzüğünün kamu politikasına aykırı olduğu gerekçesiyle feshedilmiştir. İskeçe Türk Birliği karara itiraz etmiştir. Trakya Temyiz Mahkemesi, 25 Ocak 2002 tarihinde alt mahkemenin kararını, derneğin Lozan Antlaşması'na uygun olmadığı ve bazı üyelerin Trakya'daki Müslüman azınlığı, kendisine insan hakları tanınmayan bir topluluk olarak tanıttığı gerekçesiyle onamıştır. Nisan 2002'de, İskeçe Türk Birliği, Yargıtay'a başvurmuş ve diğer dokuz başvuru sahibi de destek anlamında yargılamaya müdahale etmişlerdir. Nihai karar 7 Şubat 2005 tarihinde verilmiş olup, hedefinin ve faaliyetlerinin kamu düzenini tehdit ettiği gerekçesiyle derneğin tasfiyesini teyit etmiştir. 15 Temmuz 2005 tarihinde

AİHM'ye şikâyetle bulunulmuştur (Başvuru No. 26698/05).

27 Mart 2008'de AİHM, *Yunanistan'a karşı İsçeçe Türk Birliği ve Diğerleri* davasında, Oda kararlarını yazılı olarak bildirmiştir. Mahkeme oybirliğiyle AİHS'nin 11. ve 6.1. maddesinin ve (makul bir süre içinde adil bir duruşma hakkının güvence altına alındığını garanti edilmesi) ihlal edildiğine karar vermiştir. AİHM, yaklaşık 50 yıldır engellenmeden faaliyetlerini sürdüren derneği ortadan kaldıran tedbirin aşırı olduğunu dikkat çekmiştir. Ayrıca, Yunan hükümetinin, derneğin "şiddet kullanımı, bir ayaklanma veya başka herhangi bir demokratik ilkeyi reddetme biçimi" için çağırıda bulunduğunu kanıtlamadığına da işaret etmiştir. AİHM ayrıca, *Yunanistan'a karşı Bekir Usta ve Diğerleri* davasında halihazırda ifade edilen argümanını; 'derneğin asıl amacının Yunanistan'da etnik bir azınlık olduğu fikrini teşvik etmek olduğu varsayılsa dahi, bunun demokratik toplum için bir tehdit oluşturduğunun söylenemeyeceği' iddiasını yinelemiştir. Bununla beraber, AİHM, "bir ülkedeki azınlıkların ve farklı kültürlerin varlığını, demokratik bir toplumun uluslararası hukuk ilkelerine göre hoş görmesi ve hatta koruması ve desteklemesinin zorunluluk olduğunun tarihsel bir gerçek' olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca, örgütlenme özgürlüğünün, herkesin etnik kimliği konusundaki inançlarını ifade etme hakkını da içerdiğini kaydetmiştir. AİHM, "yetkililerin, kullanılan şok edici ve kabul edilemez bazı görüş veya kelimelerle karşılaşmasına rağmen, bunların otomatik olarak kamu politikasına veya bir ülkenin toprak bütünlüğüne bir tehdit olarak anlaşılmaması gerektiğini" belirtmiştir. Bu doğrultuda, AİHM, oy birliği ile başvuru sahiplerinin örgütlenme özgürlüğü haklarının ihlal edildiğine hükmetmiştir. Ek olarak, AİHM, yerel yargılama işlemlerinin 21 yıldan uzun sürdüğünü ve bunun aşırı olarak kabul edildiğini gözlemlemiş ve bu nedenle makul bir süre içinde adil bir duruşma hakkının ihlal edildiğine de karar vermiştir.

Yunanistan'a karşı Emin ve diğerleri

Yedi başvuru sahibi Rodop'da yaşayan Yunan uyruklu vatandaşlardır. Mart 2001'de bu Yunan vatandaşları ve Trakya'daki Türk azınlığa mensup diğer kadınlar Rodop Bölgesi Türk Kadınları Kültür Derneği'ni kurmuşlardır. Tüzüğüne göre, derneğin amacı "Rodop ilçesinin kadınları için bir buluşma yeri" oluşturmak ve "sosyal, ahlaki ve manevi bir değer kazanma için çalışmak ve üyeleri arasında kardeşlik bağları kurmak" olmuştur. 6 Haziran 2001'de asliye hukuk mahkemesi, kamu düzenini tehdit ettiği gerekçesiyle derneğin tescil talebini reddetmiştir. Bununla beraber bu davada da mahkemenin argümanları, benzer davalarda daha önce kullanılanlara çok benzemektedir: adı, üyelerinin kökenleri hakkında yanlıtıcı ve Yunan topraklarında bir Türk azınlığının olduğu fikrini yayma amacını taşımaktır. Ocak 2003'te, Temyiz Mahkemesi, Batı Trakya'da "bir Türk azınlık değil - yalnızca bir Müslüman azınlığın" tanındığını ve "dernek unvanının tüzüğünün şartlarıyla birleşmesinin" kamu politikasına aykırı olduğunu yineleyen bu karar onamıştır." Uzun süren yasal süreçten sonra, tescil reddini onayan Yargıtay'ın nihai kararı 1 Nisan 2005 tarihinde verilmiştir. Bunu takiben 19 Eylül 2005 tarihinde AİHM'ye başvuru yapılmıştır (Başvuru No. 34144/05). 27 Mart 2008'de AİHM, *Yunanistan'a karşı Emin ve Diğerleri* davasında örgütlenme özgürlüğüne ilişkin AİHS'nin 11. maddesinin ihlal edildiği kararını duyurmuştur. AİHM, Yunanistan'a karşı *Bekir Usta ve Diğerleri* davasında olduğu gibi, "başvuru sahiplerinin dernek olarak kayıtlı olmadıkları için uygulamadaki niyetlerinin doğrulanmasının mümkün olmadığını belirtmiştir". AİHM aynı zamanda "derneğin asıl amacının Yunanistan'da bir Türk etnik azınlık olduğu fikrini desteklemek olduğu varsayılsa dahi, bunun tek başına demokratik düzen için bir tehdit oluşturduğunun söylenemeyeceğini" yinelemiştir. Bundan başka, "dernek tüzüğünde, üyelerinin şiddet kullanımını veya demokratik olmayan ve anayasaya aykırı araçların kullanımını savunduğunu gösteren hiçbir şey olmadığını" eklemiştir. Buna göre, AİHM, oybirliğiyle, örgütlenme hakkı konusunda AİHS'nin 11. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Kararların uygulanmaması ve adalete erişim eksikliği

Yunan makamlarının AİHM kararlarını etkili bir şekilde yerine getirememeleri, adalete erişimde başka bir engel teşkil etmektedir. AİHM kararlarının verilmesini müteakip, ilgili kuruluşlar bu kararları uygulamak için yerel mahkemelere başvurmuşlardır. Mahkemelerin, derneklerin feshini emreden önceki kararları iptal

etmelerini veya derneklerinin tescil edilmelerini istemişlerdir. Ancak, bugüne kadar, bu medeni hukuk davalarının yeniden açılması için usule ilişkin bir yol bulunmadığı için talepleri reddedilmiştir.

Aynı zamanda, Yunan hükümeti, ilgili kararları yerine getirmek için adımlar attığını savunmakta ve "söz konusu kararların tam olarak uygulanmasının, mahkemelerin belirlediği usule bağlı nedenlerle beklediğini... [ve] herhangi bir derneğin²⁰ tüzük veya faaliyeti ile ilgili

olmadığını ileri sürmektedir.” Ancak, AİHM kararlarına tam olarak uyma yükümlülüğü, davaların yeniden açılması talep edildiğinde, yerel mevzuatın yerel mahkemeler tarafından yorumlanmasına kadar uzanmaktadır.²¹ Başka bir deyişle Yunanistan, Yunan makamlarına, AİHM kararlarının sonuçlarına ve ruhuna uyma fırsatını veren davaları yeniden açma prosedürüne sahip olmalıdır.

Bu amaçla, AİHM'nin temel bir hak ihlali tespit ettiği durumlarda, davaların yeniden açılmasına olanak sağlamak için Medeni Usul Kanunu'nun 758'inci maddesinin 1. fıkrası değiştirilerek 10 Ekim 2017'de 4491/2017 sayılı Kanun kabul edilmiştir. Yunan makamları, yeni yasanın, ilgili derneklerin tescili için başvuru yapmalarına veya derneklerin tasfiyesini öngören kararların AİHM kararları ışığında yeniden incelenerek geri alınmasına olanak sağlama amacını taşıdığı iddia etmektedir. Yeni yasanın geçmişe dönük etkisi olmadığından, AİHM'nin 4491/2017 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önce ihlal tespit ettiği durumlarda bile davaların yeniden açılmasına izin vermeyi amaçlayan geçici bir hüküm de kabul edilmiştir.

4 Aralık 2017'de, İskeçe Türk Birliği, Trakya Temyiz Mahkemesi'ne, Medeni Usul Kanunu'nun 758. maddesi uyarınca, tasfiyesini onaylayan kararı iptal etme talebinde bulunmuştur. Ancak, 22 Haziran 2018 tarihinde, İskeçe Türk Birliği'nin 2008'de halihazırda bir talepte bulunduğu gerekçesiyle, değiştirilmemiş aynı medeni kanun hükmü altında olmasına rağmen derneklerinin feshedilmesine ilişkin kararın iptal edilmesi gerekçesiyle başvurusu reddedilmiştir. Mahkeme, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 758. Maddesini değiştiren yasanın geçici hükümlerinin, başvuru sahiplerinin halihazırda 758. maddesinin önceki versiyonuna dayanarak yeniden açılmasını talep ettiği davaları açıkça ifade etmediği durumlar göz önünde bulundurulduğunda geçerli olmadığını ileri sürmüştür. (Karar No. 96/2018). İskeçe Türk Birliği, 30 Ekim 2018 tarihli karara karşı Yargıtay'a temyiz başvurusunda bulunmuştur.

Ancak, yasal temsilcilerinin açıkladığı gibi, dernek, duruşma tarihi talep etmeye çalışırken bir dizi güçlükle karşılaşmıştır. İlk olarak, Mahkemenin Sekreteryası, davaların 1984'te başlamasından bu yana taraflarca sunulan tüm belgelerin kopyalarını istemiştir. Öte yandan, temyiz mahkemesi, ilk olarak, duruşma tarihini belirlemek üzere davanın tüm dosyalarının kopyasına ihtiyaç olmadığını ve sonrasında da hâkimin izinli olduğunu iddia ederek dosyaların teslimini geciktirmiştir. Sonuç olarak,

tam dava dosyası ancak 19 Şubat 2019'da gönderilmiştir. Dolayısıyla, sonunda 25 Şubat 2019'da acil duruşma talebi ile başvuru yapılmıştır. Duruşma nihayetinde 20 Mart 2020 tarihine planlanmış ve daha fazla gecikmeye neden olmuştur.²²

Yukarıda ayrıntılı olarak belirtildiği gibi, Yunanistan'da 4491/2017 sayılı Kanun'un kabul edilmesi – başvuru sahiplerinin Batı Trakya'daki Türk azınlık örgütlerinin tescili ile ilgili davalarda AİHM bulguları ışığında davayı yeniden açılmasını sağlaması gereken - Türk derneklerini tasfiye eden veya yerel mahkemeler tarafından kayıt talepleri reddedilen dernekleri tescil etmeyi reddeden mahkeme kararlarını geriye çevirme talebi şeklinde istenen sonuçlar elde edilememiştir. Bu arada, zaman alıcı adalet arayışları süresince, 35 yıldan fazla süren belirli durumlarda, bu dernekler gayri resmi olarak faaliyet göstermek zorunda kalmıştır. Bu sadece derneklerin faaliyetlerini önemli ölçüde sınırlandırmakla kalmaz, aynı zamanda onları aşırı sağcı radikal grupların hedefinde daha savunmasız hale getirebilir. Örneğin, İskeçe Türk Birliği yakın bir zamanda bir web sitesinde nefret grupları tarafından kamu düzenini ve Yunan ulusal güvenliğini tehdit eden yasadışı faaliyetlerde bulunan bir suç çetesi olarak tasvir edilmiştir.²³

4491/2017 sayılı Kanunun geçici hükmü, AİHM kararlarının yerine getirilmesi konusunda daha genel bir endişe uyandırmaktadır. Geçici hüküm, yasanın yürürlüğe girmesinden önce yayınlanan AİHM kararlarını içeren davalarda davaların yeniden açılmasına ilişkin bir talebin kabul edilebilirliğinin 1) AİHS'nin 11. maddesinin 2. paragrafında öngörülen kısıtlamalar ve AİHS'deki diğer temel hakların kullanılmasında izin verilen kısıtlamalar temelinde değerlendirilmesi gerektiğini öngörmektedir, örneğin; ulusal güvenliğin, kamu düzeninin, korunması, suçun önlenmesi, sağlık veya ahlakın korunması ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ve 2) Yunanistan'ın taraf olduğu Lozan Antlaşması dahil olmak üzere uluslararası antlaşmalar kapsamındaki yükümlülükler. Ancak, mevzuatta getirilen kısıtlamalar bu davalarda zaten incelenmiştir ve AİHM tarafından reddedilmiştir. Yerel mahkemelerin bu kısıtlamaları nasıl yorumladıkları bilinse de bunları uygulamaları, yerel mahkemelere, davaların yeniden açılmasına yönelik taleplerin reddi için yasal bir hüküm getirebilir. Bu, AİHM kararlarının tam ve etkili bir şekilde uygulanmasını ciddi şekilde engelleyecektir.²⁴

Dini Özerkliğe Müdahale

Batı Trakya'daki Türk azınlık aynı zamanda, devlet tarafından topluluk üyelerine danışmaksızın üst düzey Müslüman din adamlarının atanması da dahil olmak üzere hükümetin, tekrarlayan şekilde dini işlerine müdahalesine maruz kalmıştır. Bu, biri Türk azınlık mensupları tarafından, diğeri hükümet tarafından seçilen - topluluk içinde bölünme yaratan iki paralel dini hiyerarşinin gelişmesine yol açmıştır. Diğer zorluklar ise, dini hayır vakıflarının ve diğer varlıkların aşırı düzenlenmesi ve vergilendirilmesi ve azınlık toplumunun kimliklerini koruyabilme yeteneklerinin baltalanmasıdır.

Dini Temsil: Devlet Tarafından Atananlar Karşısında Topluluk Tarafından Seçilen Müftüler

Batı Trakya'daki azınlığın dini hakları da dahil olmak üzere azınlığa özgü haklar, bir yandan Yunanistan (ve diğeri) ve diğer yandan Osmanlı İmparatorluğu/Türkiye arasında yapılan birkaç uluslararası barış antlaşması ile 100 yıldan uzun süredir özel olarak garanti altına alınmıştır.²⁵

Yunanistan'ın Atina Antlaşması'ndan gelen uluslararası yükümlülükleri doğrultusunda 2345/1920 sayılı Kanun, dini görevlerine ek olarak, Müftülere (Müslüman din adamları), Müslümanlar arasında aile ve miras ihtilaflarına ilişkin İslami (Şeriat) hukuk ölçüsünde bu anlaşmazlıkların yönetilmesine ilişkin yargı işlevini de yerine getirme yetkinliği getirmiştir. Bunlar arasında özellikle evlilik, boşanma, nafaka ödemeleri, vasiyet, vasilik, küçüklerin ehliyeti, İslami irade ve vasiyetsiz mirasa mirasçı olma sayılabilir.²⁶ Ayrıca, yasalar Müftü seçimi için yasal bir prosedürle de belirlemiştir: müftüler ulusal seçimlerde oy kullanma hakkı olan ve Müftülerin hizmet edeceği illerde ikamet eden Müslümanlar tarafından doğrudan seçileceklerdir.²⁷ Seçimler devlet tarafından örgütlenecektir ve medrese (İslami dini eğitim kurumu) mezunları aday olabilir. Müftü seçimlerine yönelik ayrıntılı düzenlemelere ilişkin bir kraliyet kararnamesi Madde 6.6'da yer almaktadır. Ancak, böyle bir kararname asla yayınlanmamıştır.²⁸

1985 yılına kadar Müftüler ile ilgili seçim prosedürü tartışmalı bir konu olmamıştır. Yaygın uygulamalara dayanarak, Müslüman cemaat liderleri, Müslüman azınlığın büyük çoğunluğunun Batı Trakya'da²⁹ yaşadığı iki

bölge olan Rodop ve İskeçe'de Müftü olarak hizmet edecek adayların yer aldığı ve buradan Yunan devletinin seçim yapacağı bir liste önerirdi. 1985 yılında iki Müslüman dini liderden biri olan Rodop Müftüsü Hafız Mustafa Hüseyin ölmüş, Yunan devleti yerine geçici bir Müftü atamıştır. Bu müftü istifa ettiğinde ise Yunan makamları onu başka bir Müftü, Metzo Tzemali (Meço Cemali) ile değiştirmiştir. 6 Nisan 1990'da Cumhurbaşkanı, Müftülerin devlet tarafından atanmasını onaylamıştır.³⁰

Bu arada, İskeçe Müftüsü de hayatını kaybetmiştir. 15 Şubat 1990'da yerel vali, Mehmet Aga'yı vekil olarak görev yapması için atamıştır. İskeçe ve Rodop'un iki Türk azınlık Milletvekili, 2345/1920 sayılı Kanun uyarınca, devletten, İskeçe Müftüsü için seçimler düzenlemesini istemiştir. Cevap alamayan milletvekilleri, 17 Ağustos 1990'da namazdan sonra camilerde kendileri seçim yapmaya karar vermişlerdir. Bu tarihte, Mehmet Aga, Cuma namazına katılanlar tarafından İskeçe Müftüsü seçilmiştir.³¹

Benzer şekilde, Aralık 1990'da, azınlığın iki Türk İskeçe ve Rodop milletvekili, devleti, Rodop'da Müftülük görevi için seçim yapmaya çağırmıştır. Ancak, talepler üzerine hareket etmek yerine, Cumhurbaşkanı, Müftülerin seçim şeklini değiştirmek için 24 Aralık 1990 tarihinde bir kanun hükmünde kararname çıkarmıştır. Bu kararname, Müftü seçimleri için yasal prosedürü ortadan kaldırarak, atama prosedürünün lehine - yani, Müftülerin, Eğitim Bakanı'nın teklifini takiben Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile mümkün kılmıştır. Bu, Bakan'ın, yerel valinin başkanlık ettiği ve devletin atadığı birkaç Müslüman ileri gelenden oluşan bir komite tarafından hazırlanan bir listeden Müftüyü seçmesini gerektirir. Seçim, adayın kişisel niteliklerine dayanmakta olup, kişinin, ileri İslami eğitim veren bir okuldan üniversite diplomasına sahip, veya en az 10 yıl boyunca imam- bir caminin ibadet lideri- olarak görev yapmış olmasını gerektirmektedir.³²

Türk azınlık, bunu kendi dini temsilcilerini seçme tercihlerine karışma olarak gördüğü için buna karşı çıkma amacıyla iki azınlık Türk Milletvekili Rodop'da seçim düzenlemiştir.³³ İbrahim Şerif, namazın ardından 28 Aralık 1990 Cuma günü namazın ardından camilerde Rodop Müftüsü olarak seçilmiştir. Birkaç gün sonra, Yunan makamları Cumhurbaşkanlığı kararnamesi doğrultusunda bir Müftü daha atamıştır.

4 Şubat 1991’de Parlamento, Cumhurbaşkanlığı kararnamesini geriye dönük olarak geçerli kılan 1920/1991 sayılı Kanun’u çıkarmıştır. 20 Ağustos 1991’de, yeni yasaya göre, Yunan devleti Mehmet Şinikoğlu’nu İskeçe’deki Müftülük Ofisine atamıştır. Ancak, Mehmet Aga istifa etmeyi reddetmiş ve ölene kadar toplum tarafından seçilen Müftü olarak hizmet etmeye devam etmiştir.³⁴ 2006’da toplum, Mehmet Aga yerine Ahmet Mete’yi İskeçe Müftüsü olarak seçmiştir.

Seçilen Rodop Müftüsü, Türk toplumunun üyelerinin çoğunun 2345/1920 sayılı Kanun’un iptalini hiçbir zaman kabul etmediğini belirtmektedir. Türk toplumu, yeni yasanın, devlete, kendi iç yaşamlarına müdahale etmek üzere çok fazla güç verdiğini ve uluslararası anlaşmaların güvence altına aldığı dini özerkliği tehlikeye attığını düşünmektedir. Toplum, devlet tarafından atanan Müftüyü kabul etmemektedir. Nitekim, İskeçe’nin seçilmiş Müftüsü’nün dediği gibi, Müftü seçimi konusu Türk toplumunda gerginliğe yol açmaktadır:

Basically, the appointed Muftis are unable to go to and lead prayers at our mosques. Similarly, we decided not to go to his mosque. But the situation can get even worse when it comes to the relationship between appointed Muftis and the community. For example, when the appointed Mufti attends funerals or other events, he is often not allowed to speak or driven away by the community, so he just stays in a nearby car.³⁵

Aynı zamanda, seçilen İskeçe ve Rodop müftüleri, Yunan devleti tarafından tanınmamaktadır. Devlet tarafından atanan Müftüler tanındığından, kendi adli ve idari yetkilerini kullanamamaktadırlar. Ayrıca, dini törenlere katılırlarsa veya dini içerikli mesajlar yayınlarsa, bir dini bakanın işlevlerini gasp etmekten ötürü haklarında suç duyurusunda bulunmaktadır. Bununla birlikte, AİHM’ye göre bu tür kovuşturmalar, din özgürlüğü ile ilgili AİHM’nin 9. maddesini ihlal etmektedir.³⁶

AİHM’nin İbrahim Şerif ve Mehmet Aga’nın-seçilmiş Rodop Müftüsü ve eski İskeçe Müftüsü- kovuşturmalarına ilişkin kararlarına rağmen, seçilmiş İskeçe müftüsü Mehmet Aga’nın ölümünden sonra onun yerine geçen Ahmet Mete de birçok fırsatta yargılanmıştır. Örneğin, Kasım 2017’de yedi ay hapis cezasına çarptırılmıştır.³⁷ Dava, görevi esnasında hayatını kaybeden Türk azınlıktan bir askerinin cenazesi ile ilgilidir. Göreve atanan Müftü cenaze töreni için gelmiş ancak cemaat tarafından, cenaze namazını kıldırması veya cenazede konuşması engellenmiştir. Seçilen İskeçe Müftüsü, ibadet hizmetini resmi Müftüden devralmıştır bunun ardından dini bir töreni rahatsız etmek ve bir dini liderin yetkisini gasp etmekten ötürü yargılanmıştır.³⁸

Yunan makamları, Müftülerin, Müslümanlar arasındaki aile ve miras ihtilafları hakkında karar verme yeterliliğine sahip olduklarından, devlet tarafından atanmaları gerektiğini savunmaktadır. Bütün hakimlerin, Yunanistan’da devlet tarafından atandığını, bu nedenle de Müftülere sivil ve idari konularda bazı adli yetkiler verilirse, onların da benzer şekilde atanmaları gerektiğini savunmaktadır. Bir seçim yoluyla onları seçerlerse, Anayasa’da hakimlerin hukuka uygun olarak atanacağını belirten hükmün yerine getirilmesini tehlikeye sokacak; aynı zamanda hem bireysel olarak hem de görevlerini yerine getirirken hakimlerin bağımsızlığı ilkesini tehlikeye atacaktır çünkü bu bir politik himaye durumu yaratmış olacaktır.³⁹ Dahası, demokratik bir toplumda, siyasi, adli ve dini gücün, bazıları tarafından görev süresi yaşam boyu olarak görülen tek bir bireyin elinde toplanamayacağını ileri sürmektedirler.⁴⁰ Nitekim, Yunan makamları, aynı zamanda, seçilen Müftüleri tanıyamayacaklarını çünkü Müftülerin toplum tarafından seçilme sürecinin, seçmenler, usuller ve süreler bakımından belirsiz olduğunu ve Müftülerin aslında dış güçler tarafından tayin edilmediğinin garantisi olmadığını iddia etmektedir.⁴¹ Ayrıca, devlet tarafından en yüksek dini makamların aday gösterilmesinin, İslam’ın Mısır, Suudi Arabistan ve Türkiye de dahil olmak üzere egemen din olduğu ülkelerde yaygın bir uygulama olduğunu savunmaktadırlar.⁴²

Buna karşılık, toplum temsilcileri, ulusal kimliğin Rum Ortodoks diniyle sıkı sıkıya iç içe geçtiği, bir yerde 1920/1991 sayılı Kanunun temel olarak devlete, Müslüman azınlığa danışmadan Müftü atama gücünü verdiğini belirtmektedir. Bu, azınlığın Lozan Antlaşması kapsamında güvence altına alınan özerkliğini tehlikeye atmaktadır.⁴³ Bundan başka, Katolikler, Yahudiler ve diğer “bilinen” dinler dini liderlerini seçme hakkına sahiptir, bu nedenle Yunan hükümeti neredeyse 30 yıldır aynı haklardan mahrum bırakarak onlara karşı ayrımcı bir politika uygulamaktadır.⁴⁴ Aynı zamanda, Müftüler, bazı Müslüman aile ve miras meseleleri ile ilgili olarak karar verme yetkisine sahipken, 4511/2018 sayılı Kanun uyarınca dini yargı yetkisinin isteğe bağlı olduğunu vurgulamaktadırlar: sonuç olarak, azınlık üyelerinin tüm yasal işlerinin medeni kanunla artık düzenlenmiş olduğu kabul edilmekte olup Müftünün yargı yetkisi yalnızca iki taraf da Müftüye başvurmayı kabul ettiğinde tesis edilebilecektir.⁴⁵ Dahası, Müftüler tarafından verilen herhangi bir karar ancak Yunan mahkemeleri tarafından onaylandıktan sonra yasal olarak bağlayıcıdır. 1920/1991 sayılı Kanunun 5 (3) maddesi, mahkemelerin, cinsiyet eşitliği hükümleri de dahil olmak üzere, Yunan Anayasasına aykırı olan Müftülük kararlarını uygulamamasını öngörmektedir. Ayrıca, Yunanistan’da Müftü seçim sürecinin, İslam’ın egemen din olduğu

ülkelerde atanan müftülerle karşılaştırılması, Yunanistan'daki Müftü seçiminin Lozan Antlaşmasının oluşturulan azınlık koruma rejimi tarafından yönetilmesi gerektiği gerçeğini görmezden gelmektedir. Eğer, antlaşmanın temelinde yer alan mütekeliyet ilkesine dayanarak herhangi bir kıyaslama yapılacaksa, Batı Trakya'daki Müftü seçimi, İstanbul'daki Yunan Patrikliği'nin Metropolit Daimi Sinodu tarafından seçilmesiyle karşılaştırılmalıdır.⁴⁶

İslami Vakıfların Sevk ve İdaresi

Lozan Antlaşması, Batı Trakya'lı Türk azınlığına bir dereceye kadar özerklik sağlamasına rağmen, özellikle dini liderlik ve bağış konusunda, dini hayır vakıflarının idaresiyle ilgili meseleler oldukça tartışmalı bir başka konudur. Vakıflar azınlığın kültürel, tarihi ve dini mirasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.⁴⁷ Vakıflar, onlarca yıldır Batı Trakya'daki Müslüman Türk azınlığın dini, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarına hizmet etmektedir. Ali Hüseyinoğlu şöyle anlatmaktadır:

*Yıllar boyunca, birçok yerel Müslüman, bu vakıflara, ihtiyaç sahiplerine yiyecek veya barınma sağlamak ve cami ve okulların işletme giderlerinin karşılanması gibi toplumun dini ve eğitim ihtiyaçlarına cevap vermek üzere faaliyetlerin yerine getirilmesine yönelik gayrimenkul veya para bağışında bulundu. Bir vakfın bulunduğu yere bağlı olarak, esasen taşınmaz olmak üzere önemli miktarda gelir sağlayan birçok gayrimenkulü vardır.*⁴⁸

2345/1920 sayılı Kanun, bu vakıfları yöneten komite üyelerinin Müslüman cemaatinde yapılan seçimlerle seçilmelerini sağlamıştır. Ancak bu, askeri cuntanın gelişile ortadan kaldırılmış ve hükümetin Müslüman vakıfların yönetim kurullarının üyelerini atamasını sağlayan bir prosedürle değiştirilmiştir.⁴⁹

7 Şubat 2008 tarihinde vakıfların sevk ve idaresi ile ilgili yeni bir kanun kabul edilmiştir. Söz konusu kanun, kurul üyelerinin atanması yerine seçilmelerini sağlamayı amaçlamıştır. Ancak, azınlık örgütleri, kanunun, Müslüman bağışların sevk ve idaresinde azınlığın gerekli özerkliğini garanti etmediğini ileri sürmektedir. Yasanın, seçim sürecinde topluma çok sınırlı bir rol verirken, en yüksek bölgesel devlet otoritesine ve devlet tarafından atanan Müftülere önemli bir güç verdiğine dikkat çekmektedirler.⁵⁰ Ayrıca, söz konusu kanun azınlığın etkin katılımı olmadan kabul edilmiştir. Türk azınlık milletvekillerinin yanı sıra azınlık derneklerinin yasa tasarısı hakkında yorumda bulunmasına rağmen, bu önerilerin hiçbiri dikkate alınmamıştır.⁵¹ Bundan başka,

kabul edilmesinden bu yana 10 yıldan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen, 3647/2008 sayılı Kanun devlet tarafından atanan yönetim kurullarını yerinde bırakarak henüz uygulanmamıştır.⁵²

Ayrıca, Yunan makamları, onlarca yıldır Müslüman vakıflara ait mülklere aşırı vergi ve yasal yaptırımlar getirmeye devam etmiştir. Dini cemaatler, hayır kurumu sayıldığından bağışlar üzerinden vergi alınmamasına rağmen, bazı gelir vergileri halen vakıflara uygulanmaktadır. Dahası, 1997 yılında, dini cemaat mülklerine vergi getiren bir kanun da çıkarılmıştır. 3554/2007 sayılı Kanun uyarınca, vakıfların gelir ve mülklerinin çoğu artık vergiye tabi olmamasına ve kanun hükümleri, vakıfların mevcut borçlarını ve cezalarını teknik olarak silmesine rağmen uygulama sorunları nedeniyle birikmiş borçlardan ötürü Müslüman yardım kuruluşları zarar görmeye devam etmektedir. Sonuç olarak, dini hayır kurumları sıklıkla mevcut borçlarını Yunan devletine ödemek için mülklerini ipoteklemek ya da satmak zorunda kalmaktadır. Örneğin, Gümülcine'deki vakfın Yönetim Kurulu'nun 2010'da 1,2 milyon Euro'dan⁵³ fazla ödeme yapmak için 25 mülk ve bir arsayı ipoteklemesi gerektiği bildirilmiştir. Nitekim, Türk azınlık milletvekili İlhan Ahmet'in hesaplamalarına göre, 1 Mart 2019 tarihinden itibaren Gümülcine vakfının yönetim kurulu hala Yunan devletine yaklaşık 3,5 milyon avro borçlu bulunmaktadır.⁵⁴

Batı Trakya'daki Türk Azınlığın Dini Hakları

Batı Trakya'daki Türk azınlığın dini özerkliği, sadece yukarıda belirtilen uluslararası barış antlaşmaları ile değil, aynı zamanda Yunanistan'ın bağlı olduğu çeşitli uluslararası insan ve azınlık hakları standartları ile de güvence altına alınmıştır. Örneğin, Yunanistan'ın taraf olduğu ICCPR'nin 18. Maddesi şunu öngörmektedir:

Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahip olacaktır. Bu hak, herkesin istediği dine ya da inanca sahip olması ya da bunları benimsemesi özgürlüğünü ve herkesin aleni veya özel olarak bireysel ya da başkaları ile birlikte toplu olarak, kendi din ya da inancını ibadet, icra bunun icaplarını yerine getirme ya da öğretme bakımından ortaya koyma özgürlüğünü de içerir.

Genel Yorum 22'de, İnsan Hakları Komitesi - ICCPR'nin uygulanmasını izlemekten sorumlu olan BM insan hakları antlaşması organı - 18. Maddede yer alan hakkın kapsamını şu şekilde daha da detaylandırmaktadır:

...dinin ya da inancın yaşanması ve öğretilmesi, diğerlerinin yanı sıra, onların dini liderlerini,

rahiplerini ve öğretmenlerini seçme özgürlüğü, ilahiyat fakültesi veya din okulları kurma ve dini metinleri veya yayınları hazırlama ve dağıtma özgürlüğü gibi dini grupların temel işleri ile ilgili davranışlarının ayrılmaz bir parçası olan kanunları içerir.

Ayrıca, dini azınlıklarla ilgili olarak, ICCPR'nin 18. ve 27. maddelerinin birlikte okunması, belirli bir dini azınlığın kimliğini teşvik için devletlerin de olumlu önlemler alması gerektiği anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, devletlerin, dini azınlıklara mensup kişilerin "dini topluluk yaşamlarını ve kimliklerini korumak ve daha da geliştirmeye yönelik inançla ilgili işlerini kendi ellerine alabilmelerini sağlamak" için uygun koşullar yaratmaları gerekmektedir.⁵⁵ Bu nedenle, Türk toplumunun halen daha vakıflarını yönetememe ve fonlarına erişememe gerçeği büyük bir endişe kaynağı olmaktadır. Bu durum, azınlık topluluğunun, okulların bakımı ve iyileştirilmesi ve camilerin onarımlarının yapılması veya inşası gibi hayati ihtiyaçlarının desteklenmesi ve aynı zamanda ihtiyacı olanlara sosyal yardım sağlanması gibi olanakları sınırlandırılmaktadır.⁵⁶ Azınlık toplumunun uzun vadeli gelişimini tehlikeye atmakta, onların kültürlerini, dinlerini ve dillerini korumalarını ve yaşamalarını engellemekte ve böylece Türk azınlığın insan haklarıyla ilgili önemli uluslararası insan hakları standartları ile çelişmektedir.

Bundan başka, belirli bir dini azınlığın kimliğinin teşviki, üyelerinin din özgürlüğü hakkına saygı gösterilmesini öngörür. Aynı zamanda, din özgürlüğü, bireylerin ve grupların, kendi din anlayışlarına uygun olarak faaliyet gösterecek dini kurumlar oluşturma hakkını da gerektirir.⁵⁷ Uygun bir kurumsal düzenlemeye sahip olmak, dini azınlıklar için çok önemlidir, aksi takdirde üyelerin bireysel olarak din özgürlüğünün ihlali ile sonuçlanabileceği bir durum ortaya çıkarak topluluğun uzun süre hayatta kalabilmesi tehlide uğrayabilir.⁵⁸ Ayrıca, "dini liderlerin atanması gibi kurumsal sorunlar doğrudan veya dolaylı olarak inançlarının ilkelerinden kaynaklanmaktadır."⁵⁹ Din özgürlüğü bu nedenle dini kurumların özerkliğine saygı duyulmasını gerektirmektedir.

Bu nedenle devletler, dini azınlıkların iç işlerine haksız yere müdahale etmemelidir. Müftülerin halihazırda devlet tarafından atanma şekli, Türk azınlığın gelenekleri ve öz-anlayışı ile çelişmektedir: tartışmalı 1990 Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve 1920/1991 sayılı Kanuna kadar kendi en yüksek dini liderlerinin seçildiği adayların bir listesini önermek, toplumun köklü bir uygulaması olmuştur. Dahası, topluluğun büyük çoğunluğunun devlet tarafından atanan Müftüleri tanımadığı ve liderlerini seçmek için kendi seçimlerini

düzenlediği gerçeği, mevcut Müftü seçim sürecinin kendi onayları olmadan gerçekleştirildiğinin ve karşı çıkmalarına rağmen yapıldığının güçlü bir göstergesidir. Bu nedenle, toplumun kendi iç işlerini yönetme özerkliğinin açıkça ihlal edildiği ve din özgürlüğü haklarına saygısızlık edildiği görülmektedir.

Yunan makamları, dini ilişkilerini yürütmek için Türk azınlığın geleneklerine ve özerkliğine saygı göstermelidir, ancak bunu uluslararası insan hakları çerçevesinde yapmalıdırlar. Bu nedenle, Batı Trakya'daki aile ve miras ihtilaflarına Müftüler tarafından bakılması özel dikkat gerektiren bir konudur. Bazı uluslararası insan hakları kuruluşları, İslam hukukunun Batı Trakya'daki Müslümanlara uygulanmasına, özellikle de hem toplum içinde hem de Müslüman olmayanlarla karşılaştırıldığında kadınların eşitsiz muamele görmesine ilişkin endişelerini dile getirmiştir.⁶⁰

Bu kaygılar aynı zamanda, Batı Trakya'daki İslami boşanma ve nafaka konularında 1980'lerden 2013'e⁶¹ kadar yaklaşık 60 kararın analizini inceleyerek yapılan araştırmalarla da vurgulanmıştır. Çalışmanın, kadınların haklarını koruması gereken İslam mahkemelerinin başarısızlığının arkasındaki farklı faktörlere ışık tutarken; aslında İslami kanun değil ama İslam mahkemelerinin uygulamalarından dolayı kadınların eşit muamele görmemesinin altını çizmekte olduğunu not etmek önemlidir.⁶² Bu görüş, Batı Trakya'daki kadınlar arasında da yaygındır. İlker Çavuşoğlu şu şekilde açıklamaktadır:

Özellikle Müslüman kadınlar, dini mahkemelerde uygulanan kanunun gerçekten İslami olmadığına inanmaktadır, çünkü ilahi İslam kanunu kadınlara ayırmacılık yapmamaktadır. Aksine, esasen kadını güçlendirici ve koruyucu olabileceğini ifade etmektedirler. Yine de, önemli ölçüde haksız muamele görme sorunlarını yaşadıklarını bildirmektedirler. Avukatların dahil olduğu birçok katılımcı, sorunun İslam adaletinin dağıtılma şekli olduğuna inanmaktadır. Sorunun bu mahkemelerin işlevinden - usule ilişkin kusurlarından - ve dini hukukun yorumlanma şeklinden - temel kusurlardan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, siyasetçiler ve diğer meslekten olmayanların yanı sıra bilginlerin çoğunluğu, İslam ve Şeriat'ın tüm sorunların kaynağı olduğu konusunda tartışmalı bir genelleme yapmaktadır.⁶³

Rodop Seçilmiş Müftüsü ayrıca sorunun bir kısmının İslam hukukunun yorumlanma şekline bağlı olduğunu vurgulamaktadır. İslam hukukunun farklı okulları, dini metinleri farklı yorumlamaktadır. Yaygın inanın aksine, eğer İslam hukuku kademeli olarak yorumlanırsa, kadınlara yönelik birçok faydası bulunmaktadır.⁶⁴

İslam hukukunun yorumlanmasına ilişkin meseleler ne hukuki bilginlerin ne de Yunanistan'daki yargının, İslam hukuku kapsamı ve Müftü yargı düzeninin meşru sınırlamaları konusunda bir sonuca varmadığı gerçeğiyle daha da şiddetlenmektedir.⁶⁵ İlke olarak, 1920/1991 sayılı Kanun uyarınca, bir Müftü kararının uygulanmasından önce yetkili mahkeme tarafından uygulanabileceği beyan edilmelidir. Böyle bir inceleme, söz konusu sorunun Müftülüğün yetki alanına girdiğinden emin olmayı ve cinsiyet eşitliği hükümleri de dahil olmak üzere Yunan Anayasasına uygun olmasını sağlamalıdır.

Ancak, ilgili içtihat kanununa yakından bakıldığında, çoğu durumda mahkemelerin anayasaya uygun bir inceleme yapmadığı ve sadece atanan Müftünün kararlarını incelemeyen onayladıklarını ortaya

koymaktadır. Örneğin, 2007-2014 yılları arasında 'İskeçe ve Rodop mahkemeleri, sırasıyla İskeçe Müftüsü tarafından 390, Rodop Müftüsü tarafından 476 kararın uygulanabilirliğini ve sırasıyla 34 ve 17 davanın da reddini ilan etmiştir.⁶⁶ Bu, toplumsal cinsiyet eşitliğinin mutlaka bir gereklilik olmadığı yerde azınlık grubunun kimliğini korumak adına, bir dini yasal çerçevenin, sivil mahkemeler tarafından işletilmesine hatta onaylanmasına izin verilmesi anlamına gelmektedir. Bu, Yunan devletinin evlenme, aile hayatı, çocuk velayeti, boşanma ve miras konularında doğrudan dini normları uyguladığı bir duruma yol açtığına özel bir sorun haline gelmektedir. Bu ise, din özgürlüğü perspektifinden ciddi kaygılar doğurabilir.

Yakın zamanda, AİHM, *Molla Sali -Yunanistan* davasında bu özel sorunu incelemek zorunda kalmıştır

Kendini tanımlama hakkı ve İslami miras hukukunun uygulanması

Yunanistan'a karşı Molla Sali , Başvuru no. 20452/14

Kocası öldüğünde, Chatitze Molla Sali, kocasının mülkünü tamamını, Yunan medeni kanununa göre bir noter vasıtasıyla kocasının önceden hazırladığı vasiyetname uyarınca miras almıştır. Bununla birlikte, rahmetli kocasının iki kız kardeşi hepsinin Müslüman cemaat mensubu oldukları gerekçesiyle söz konusu vasiyetnameye karşı çıkmışlardır, bu nedenle mesele Müftülüğün yetkisi alanına girmiştir. 1920 Sèvres Antlaşması⁶⁹ ve 1923 Lozan Antlaşması şartlarına dayanarak, Müslüman olan Rum vatandaşları arasındaki aile ve miras anlaşmazlıkları durumlarında İslam hukukunun uygulanabileceğini savunmuşlardır.

Rodop Asliye Hukuk Mahkemesi (50/2010 sayılı karar), başvuru sahibinin görümcelerinin getirdiği bu davayı reddetmiştir. Buna göre, şeriat hukukunun uygulanması Lozan Antlaşması hükümlerine dayanmakla birlikte, İslami miras hukuku uygulamasının Yunan Müslümanlarının medeni haklarının kısıtlanmasına yol açtığı bir duruma sonuçlanmaması gerektiğine hükmetmiştir.⁷⁰ Kız kardeşler karara itiraz etmişler, ancak Trakya Temyiz Mahkemesi de (392/2011 tarihli karar), kız kardeşlerin ağabeylerinin istediği şekilde bir vasiyet bırakabileceğine hükmetmiş ve Yunan Medeni Hukuku doğrultusunda kamu iradesi lehine bir karar vermiştir. Bu nedenle, bu tür vasiyetname ile ilgili hususları kapsamadığı için ölen kişinin, İslam hukukuna uyması gerekmemiştir.⁷¹

Temyiz Mahkemesi'nin kararını bozan Yargıtay (1862/2013 sayılı Karar), aslında ölen kişinin mülkü için geçerli olan kanunun, İslam hukuku olduğunu ve söz konusu kamu iradesinin bir etkisinin olmadığını belirtmiştir. Mahkeme, alt mahkemelerin kararının, yasaların Yunan Müslümanlarına⁷² uyguladığı İslami veraset yasasını ihlal

ettiği sonucuna varmıştır. Davanın havale edilmesinin ardından Temyiz Mahkemesi (183/2015 sayılı karar), alt mahkemenin kararını bozmuş ve İslam veraset hukukunun özel bir mevzuat oluşturduğunu ve ne anayasada kabul edilen eşitlik ilkesini ne de mahkemeye başvuru hakkını ihlal etmediğine karar vermiştir.⁷³ Sonuç olarak, Chatitze Molla Sali, kendisine miras bırakılan mülkünü dörtte üçünden mahrum olmuştur.

AİHM bunu kabul etmemiş ve şu şekilde karar vermiştir:

Din özgürlüğü, Akit Devletlerden dini topluluklara belirli imtiyazları zorunlu kılan özel bir statü kazandırmak için belirli bir yasal çerçeve oluşturmalarını gerektirmemiştir. Bununla birlikte, böyle bir statü yaratan bir Devlet, bir grubun hak sahipliği için belirlenen kriterlerin ayrımcı olmayan bir şekilde uygulanmasını sağlamalıdır. Dini azınlık mensuplarının gönüllü olarak olağan yasaları seçme ve bunlardan istifade etme haklarını engellemek, sadece ayrımcı muameleyi değil aynı zamanda azınlıkların korunması alanında çok önem arzeden özgürce kendilerini tanımlama hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Bu hakkın olumsuz yönü, yani bir azınlığın üyesi olarak muamele görmemeyi seçme hakkı, söz konusu hakkın olumlu yanı ile aynı şekilde sınırlandırılmamıştır. Söz konusu seçim, bildirilmek kaydıyla tamamen bağımsızdır. Hem azınlığın diğer üyeleri hem de Devletin kendisinin saygı duyması gerekmektedir. Hiçbir ikili veya çok taraflı anlaşma veya başka bir araç azınlıkların korunması konusunda herhangi bir kişinin kendi isteklerine karşı özel bir düzen sunmasını gerektirmez.⁷⁴

(Başvuru no. 20452/14). Bir yandan, 1923 Lozan Antlaşması'nın uygunluğuna ve Batı Trakya Müslümanları için bir azınlık statüsünün kabul edildiğine bir yandan da AİHS'de yer alan haklara karar vermesi gerekmiştir. Daha spesifik olarak, AİHM, Batı Trakya Müslümanlarının aile ve kişisel ilişkileri ve AİHS arasındaki İslami hukukun uygulanmasını incelemek durumunda kalmıştır. AİHM'nin bu özel durumda, İslam hukukunu⁶⁷ değil, zorunlu uygulamasını kınadığını vurgulamak önemlidir.

AİHM, bireylerin, kimliği korumak adına, belirli haklardan mahrum bırakabilecek uluslararası bir antlaşma ile tanınan bir azınlık kimliği ile zorla sınırlandırılıp sınırlandırılmayacağını incelemiştir.⁶⁸ AİHM, bu soruya bir cevap vermek için kendini tanımlama ilkesini yürürlüğe sokmuştur. Kolektif olarak dini kimliğin korunması hakkının, sadece azınlık mensuplarının toplumun içinde kalmasını zorlamayı haklı çıkaramayacağını aynı zamanda azınlık koruma temel ilkesini, kendi kendini tanımlama hakkını da ihlal edeceğine karar vermiştir.

Kararın daha geniş bir şekilde okunması, aynı zamanda, kendini özgürce tanımlama hakkını - en azından aile ve miras meseleleri söz konusu olduğunda - "dini nedenlerle belirli hakların feragat edilmesini ancak bu feragatın kişilerin özgür iradelerine dayalı olması halinde" haklı çıkarabileceğini ileri sürmektedir.⁷⁵ Başka bir deyişle, azınlıkların kolektif haklarının aile ile ilgili hukuki işlerini kendi dini geleneklerine (yani Müftülüğe başvurma) uygun olarak düzenlemek üzere korunması - ilgili tüm kişilerin anlaşmasıyla - en azından bazı durumlarda insan hakları hukuku ile uyumlu hale getirilebilir.⁷⁶ Böylece karar, genel olarak Avrupa'da ve özellikle de Yunanistan'da belirli bir derecede dini çoğulculuğu barındırmanın kapısını açmıştır. Ancak, bu konuya yalnızca İslami hukukun zorunlu veya isteğe bağlı olarak uygulanması zorunluluğu açısından bakıldığında, AİHM, İslami hukukun uygulanmasının insan hakları standartlarıyla ne ölçüde uyumlu olabileceğine dair yönlendirmede bulunamamıştır.⁷⁷

BM Özel Raportörünün din özgürlüğü ve inanç konusundaki 2013 tarihli tematik bir raporu bu konuda bir rehber niteliğindedir. Din ve inanç özgürlüğü bir insan

hakkı olduğu için, bu, hak sahiplerinin devletlerden çok bireyler olduğu anlamına gelir. Devletler, dini gelenekleri oluşturma ve etkileme rolünü üstlenemezler veya "dini kaynakların yorumlanmasında veya devletlerin inanç ilkelerinin tanımlanmasında" bağlayıcı bir yetkileri yoktur. Bu nedenle, devletlerin genellikle dini kurumların özerkliğine saygı göstermeleri gerekir. Aynı zamanda, din özgürlüğü, kadınlar da dahil, dini kaynakların alternatif yorumlarını yapma ve zaman içinde dini cemaatin kendi kendini anlama şeklini şekillendirmek için iç eleştirmenlerin haklarını da içerir. Böylelikle, devletler bu iç eleştirmenlerin haklarını kendilerine yönelik zorlama eylemlerini önleyerek veya kovuşturma yoluyla korumalıdır. Ancak, bu iç eleştirmenlerin haklarının korunması ve kadınlara eşit muamele edilmesinin teşvik edilmesi için gerekli görülen herhangi bir din özgürlüğü kısıtlaması, izlenen amaçlarla orantılı olmalıdır.⁷⁸

Bu nedenle, Yunan makamlarının, bu konuyu ele alırken "uygun derecede bir ampirik ve normatif özen" kullanması ve "konu ile ilgili Batı Trakya'daki azınlık kadınlarının kendileri tarafından dile getirilen "öz-anlayışlara, çıkarılara ve değerlendirmelere" dikkat etmesi gerekmektedir.⁷⁹ Dini yargı yetkisini tamamen isteğe bağlı kılan 4511/2018 sayılı Kanun, kadınlar da dahil olmak üzere azınlık mensuplarının bireysel üyelerinin kendi isteklerine karşı, bu konuda, İslam hukukuna tabi olmayacağından emin olmayı amaçlayan olumlu bir adımdır. Öte yandan, devletin, karar alma sürecine toplumu katmadan özellikle de azınlık mensubu kadınlarla anlamlı bir istişarede bulunmadan müftüleri atama gerçeği daha da sorunlu hale gelmektedir. Batı Trakya Türk azınlığının dini geleneğinde cinsiyete duyarlı gelişmeye ihtiyaç olsa bile, böyle bir süreç Yunan hükümeti tarafından başlatılamaz. Böyle bir değişiklik 'din veya inanç özgürlüğü bağlamında hak sahibi olan ilgili inanç sahiplerine bırakılmalıdır.'⁸⁰ Yunan makamları, Türk azınlığın dini özerkliğini ihlal ederek, mevcut ve ortaya çıkmakta olan dini (din içindeki) çoğulculuğun ortaya çıkabileceği alanı sınırlandırmakta, azınlık mensubu kadınlara fayda sağlayacak dini metinlerin yenilikçi yorumlarının geliştirilmesine yönelik olanaklara potansiyel olarak zarar vermektedir.

Azınlık Eğitimi

Eğitimde, önemli ölçüde özerklik hakkı garanti edilmesine rağmen, pratikte, Batı Trakya'daki Türk azınlık, Türk dili, din eğitimi ve diğer alanlarda yeterli eğitimi sağlamada engeller ile karşı karşıya kalmaktadır. Yunan hükümetinin koşulları iyileştirme yönünde attığı bazı adımlara rağmen, topluluk halen, sınırlı sayıda kaynak, kapasite eksikliği ve yetkililerin eğitim haklarına saygı gösterilmesini sağlaması ve bunun çok sayıda azınlık okulunun kapanmasına yansıtılmasındaki yetersiz taahhüdü ile mücadele etmektedir. Bunun, bölgedeki Türk öğrencilerin eğitimine ilişkin sonuçlar açısından geniş etkisi vardır.

Eğitim Özerkliği Sorunu

Lozan Antlaşması, Batı Trakya'daki azınlık topluluğunun, azınlık eğitiminde önemli bir özerklik sağlayarak, masraflarını kendileri karşılayarak, okullarını kurup yönetebileceklerini ve kontrol edebileceklerini öngörmektedir. Antlaşmanın ilgili hükümleri 1951 Kültürel Anlaşma ve Yunanistan ile Türkiye arasındaki 1968 Kültürel Protokol ile güçlendirilmiştir. Bununla birlikte, okulların özerk statüsü, sayısız yasal düzenleme ve bakanlık kararları ile önemli ölçüde zayıflatılmıştır.⁸¹

Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği (BTTÖB) 'nin açıkladığı gibi, azınlık okulları yıllar boyunca karma, yarı-özel ve yarı-kamu hukuki bir karakter kazanmıştır. Bunlar, azınlık için okul olarak kabul edilirken, Yunan devleti yavaş yavaş bu okulların yönetimini devralmıştır. Bunlar esas olarak, Türkiye tarafından gönderilen birkaç Türkçe müfredat öğretmenleri hariç, personel maaşları dahil altyapı ve işletme giderleri, merkezi ve yerel yetkililer tarafından karşılanmak üzere devlet tarafından finanse edilmektedir. Devlet, bu okulların veli tarafından seçilen okul kurulları tarafından yönetildiğini iddia ederken, bu kurulların rolü ve sorumlulukları yıllar içinde önemli ölçüde azaltılmıştır. Devlet, ders kitaplarının dağıtımından okul binalarının onarımına kadar neredeyse tüm eğitim konularında karar vermektedir. Okul kurulları, öğretmen seçme haklarını bile kaybetmiştir; artık tüm öğretim elemanlarını devlet atamaktadır.

Azınlık okullarının iki dilli bir müfredatı vardır, ancak ders ve dil başına düşen saat oranı yıllar içinde önemli ölçüde çoğunluk dili lehine kaymıştır. Türk dili, matematik, fen, din, müzik ve sanat (resim) Türkçe; Yunanca, tarih, coğrafya ve yurttaşlık eğitimi ile İngilizce,

Yunanca dilinde öğretilmektedir. Beden eğitimi dersi ise okulun büyüklüğüne bağlı olarak Türkçe veya Yunanca öğretilir. Türkçe müfredat azınlık öğretmenlerinin onayı veya onlardan bir girdi olmadan belirlenmektedir. Ayrıca, Yunanca azınlık eğitimi denetleyen danışmanların Türkçeyi anlamaları beklenmediğinden, yetkililer tarafından okul yönetimi için kullanılan tek dil Yunancadır. Müdürler azınlık mensubu olmakla birlikte, her zaman çoğunluk mensubu olan müdür yardımcılarını daha fazla yetkiye sahiptir. Ayrıca, azınlık ilköğretim okullarındaki genel eğitim kalitesi, Yunan devlet okullarının çok altında kalmaktadır. Bu, genellikle, çocuklar ilkokulu bitirdiğinde hem Yunanca hem de Türkçe dillerince yeterince hâkim olmadıkları anlamına gelmektedir.⁸²

Azınlık müfredat öğretmenleri: EPATH mezunları

Azınlık okullarındaki düşük kaliteli eğitim, kısmen Selanik Özel Pedagoji Akademisi'nin (EPATH) rolü ile bağlantılıdır. Bu akademi, 1968 yılında Türkiye'de öğrenim gören azınlık müfredat öğretmenlerinin sayısını azaltmak amacıyla Yunanistan'daki azınlık müfredatı öğretmenlerine pedagojik eğitim vermek üzere kurulmuştur.⁸⁴ Kayıt yaptırılanların sayısını artırmaya yönelik teşvik kapsamında, Yunan devleti öğrenim harçlarını ve konaklama ücretlerini de karşılamayı teklif etmiştir.⁸⁵ Ancak akademiye verilen eğitim yetersiz kalmıştır. Derslerin çoğu Türkçe yerine Yunanca ve Yunan profesörler tarafından verilmiştir.⁸⁶ Eğitim dört yerine sadece iki yıl sürmüştür. Bu nedenle EPATH mezunlarının statüsü hiçbir zaman bir üniversitenin eğitim bölümünden mezun olanlarla aynı olmamıştır. Böylece mezunlar sadece azınlık okullarında öğretmenlik yapabilmişlerdir.⁸⁷ Ayrıca EPATH'da eğitim alanların çoğu, öğretimin ağırlıklı olarak Yunanca dilinde yapıldığı dini okulların mezunları olduğundan Türkçe dil becerileri akademiye bitirdikten sonra yeterli olmamıştır.⁸⁸

Buna rağmen, EPATH mezunlarının Türkiye'de öğrenim görenlerden önce atanmalarına öncelik tanıyan 695/1977 sayılı kanun kabul edilmiştir. Bu nedenle, EPATH öğretmenleri sık sık azınlık okullarındaki düşük kaliteli eğitimden sorumlu tutulmuş ve Türk azınlık tarafından bir asimilasyon aracı olarak görülmüşlerdir.⁸⁹

Yunanistan'da Azınlık Eğitiminin Düzenlenmesi⁸³

1920'ler-1930'ların başı: İki dilli azınlık ilköğretim okulları kurulmuştur. Özel statülerini değiştirmeden devletten maddi destek almaktaydılar ve azınlık öğretmenlerini seçen, tarih ve coğrafya gibi hassas dersler dahil azınlık müfredatını belirleyen velilerin seçtiği okul veya vakıf komiteleri tarafından yönetilmekteydiler. Yunanca öğretmenleri, Yunanca dil dersini ve azınlık öğretmenleri ise Osmanlıca veya Türkçe alfabe kullanarak azınlık müfredatını öğretmekten sorumluydular. Yunanca öğretmeni sayısının yetersiz olması nedeniyle, temel Yunanca dil dersleri bile okulların büyük çoğunluğunda müfredatta yer almamaktaydı. Yunanca dersleri de dahil olmak üzere tüm ders kitapları, Yunanistan Eğitim Bakanlığı tarafından onaylandıktan sonra Türkiye'den ithal edilmekteydi. Azınlık öğrencileri eğitimlerine, derslerin Arapça ve Osmanlıca alfabe ile sağlandığı tarihi dini okullarda / medreselerde devam edebilirlerdi.

1936-1950: Metaxas diktatörlüğü sırasında (1936-41) azınlık okulları ve Türkiye'de basılan Türkçe ders kitapları üzerindeki devlet kontrolü artırılmıştır Yunan müfredatına yönelik artan sayıda ders kitabı Atina'da basılmış ve Yunan öğretmenlerinin sayısı önemli ölçüde artmıştır. Ancak, Bulgar işgali döneminde (1941-44), Yunan öğretmenlerin yerini Bulgar öğretmenler almıştır: Yunanca öğretimi yasaklanmış ve yerine Bulgar tarihi, dili ve kültürü getirilmiştir. Bu dönemde Türkçe müfredat etkilenmemiştir. Yunan İç Savaşı sırasında (1946-49), azınlık öğretmenleri sürece dahil olmadan Yunan devleti kendi Türkçe kitaplarını yayınlamaya karar vermiştir. Okulları özel okullardan karma kurumlara dönüştürmek için ilk adımlar atılmıştır.

1951 Kültür Anlaşması ve sonrası: Yunanistan ve Türkiye akademisyen değişimini desteklemeyi, burs vermeyi ve eğitim alanında iş birliğine olanak sağlamayı kabul etmiştir. Türkiye, Yunanistan'ı rahatsız edebilecek etiket, resim veya metin kullanmamayı kabul ederek, özellikle, Batı Trakya'da azınlık için ders kitapları yayınlamaya karar vermiştir. 1952'de ilk azınlık ortaokulu Gümülcine'de kurulmuştur. Öğretmenlere azınlık müfredatını Türk Milli Eğitim Bakanlığı sağlamıştır. İlk kapsamlı azınlık müfredatı geliştirilmiş ve Yunanca müfredatına sadece Yunanca dil dersleri dahil edilmiştir. Yunan devleti okulları maddi olarak desteklemeye devam etmiştir ancak Türkiye'den doğrudan maddi yardıma da izin verilmiştir. 1955'te, azınlık öğrencilerine Türk öğretmen akademilerinde okumak için burs sağlayan, Türkiye'nin kapsam içinde bulunduğu, azınlık müfredat öğretmenlerine yönelik sistematik bir eğitim programı kabul edilmiştir. Aynı zamanda, Yunanca öğretmenlerinin atanması devlet için bir öncelik haline gelmiştir. Yunan dilinde tarih ve coğrafya

gibi hassas derslerin öğretimi başlamış ve Yunanca dil derslerinin sayısı artırılmıştır. Devlet, azınlık okullarının idaresine giderek daha fazla dahil olmaya başlamıştır. Bu arada, ikinci azınlık orta öğretim okulu İskeçe'de açılmıştır.

Askeri cunta (1967-1974): 1968'de, okul kütüphaneleri, dil eğitimi, teknik materyaller ve kitap değişimine odaklanan Kültürel Protokol imzalanmıştır Türkiye'den gönderilen ek Türkçe ders kitaplarının kabul edilmesinin yanı sıra, Gümülcine'deki Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği de Türkçe Hayat Bilgisi ders kitabını hazırlamıştır. Aynı yıl azınlık müfredat öğretmenleri için özel bir eğitim okulu olan Selanik Özel Pedagoji Akademisi (EPATH) kurulmuştur. 1109/1972 sayılı Kanun kabul edilmiş ve veliler tarafından seçilen okul kurulları üzerindeki devlet kontrolü artırılmış, okul kurullarına Valilik onayı getirilmiştir. Azınlık okullarının adı "Türk" den "Müslüman veya Azınlık" okullarına çevrilmiştir.

1970'lerin sonu-1980'ler: EPATH öğretmenlerinin Türkiye'de mezun olanlardan önce atanmasına öncelik veren kanun 1977'de kabul edilmiştir. Bir yıl sonra, iki bakanlık kararnamesi ile okul kurullarının rolü ve sorumlulukları daha da sınırlandırılmıştır.

1990'ların başı ve ortası: Türkiye'den ders kitaplarının ithal edilmesi yasaklanmıştır. Bir Yunan yazar tarafından hazırlanan Türkçe ders kitapları Atina'da basılmış ve azınlık okullarına dağıtılmıştır. 1993'te, azınlık öğrenci velileri ve öğretmenleri kitabı boykot etmişlerdir. 1995 yılında, Yunan üniversitelerinde azınlık öğrencilerine yönelik en az yüzde 0,5 kotası getirilmiştir.

1990'ların sonu-2010: Müslüman Çocukların Eğitimi Programı (PEM), azınlık okullarına devam eden öğrencilerin Yunanca dil becerilerini geliştirerek eğitim çıktılarının kalitesini artırmak amacıyla 1997 ve 2004 yılları arasında uygulanmıştır. 2000 yılında Batı Trakya'daki azınlık öğrencileri için Türkiye'de özel olarak hazırlanan ders kitaplarının dağıtımına izin verilmiştir. 2002'de EPATH eğitiminin süresi ikiden üç yıla çıkarılmıştır. 2010 yılında, EPATH kapatılmıştır.

2010-bugün: PEM, 'Trakya'daki Müslüman Azınlık Çocuklarının Eğitimi' yaklaşımı üzerine kurulu yeni bir azınlık eğitim programının uygulanması 2010 yılında başlamıştır. Azınlık müfredat öğretmenlerini yetiştirmek için Selanik Aristoteles Üniversitesi Eğitim Fakültesi Pedagoji Bölümü'nde, azınlık eğitime yönelik özel bir program açılmıştır. 2014'ten itibaren İmamlar devlet okulunda İslam dinini seçmeli ders olarak öğretebilmektedir.

Aslında, EPATH öğretmenlerinin Türk öğretmen akademilerinde öğrenim görenlerden öncelikli olarak atanması çoğu zaman azınlık velileri tarafından protestolara sebebiyet vermiştir.⁹⁰ Yunan hükümeti EPATH'da öğretim kalitesini iyileştirme sözü vermiş, ancak sadece öğrenim süresini üç yıla çıkarmış, dolayısıyla uygulamada 2002'ye kadar çok az şey yapmıştır. Fakat, akademideki Türkçe derslerin saat sayısı Yunanca olalara göre düşük kaldığından EPATH öğretmenlerinin Türkçe'deki akıcılığı sınırlı kalmıştır.⁹¹ Buna rağmen Yunan hükümeti onları azınlık müfredat öğretmenliği pozisyonlarına tayin etmeye devam etmiştir. Velilerin EPATH öğretmenlerinin Türkçe'si zayıf olduğundan çocuklara uygun eğitim veremediklerini düzenli olarak şikâyet ettikleri bildirilmektedir.⁹² Dahası, kamu görevlisi ve azınlık mensubu olmaları onları hem Yunan meslektaşlarından hem de Türk toplumunun büyük çoğunluğundan izole ederek garip bir duruma sokmuştur.⁹³ Her iki taraftan gelen talepler nedeniyle EPATH 2010 yılında tamamen kapatılmıştır.

Azınlık müfredatı için ders kitapları

Azınlık müfredatı öğretmenlerine ek olarak diğer başka bir tartışmalı konu da Türkçe ders kitapları olmuştur. 1968 Kültür Protokolü'ne göre Yunan müfredatı ders kitapları Yunan devleti tarafından basılacak ve azınlık müfredatı ders kitapları Türkiye'den ithal edilecekti.⁹⁴ Ancak Yunan hükümeti, Türkiye'nin gönderdiği ders kitaplarının Türk ulusal anlatılarını içerdiği için Batı Trakya'daki Müslüman azınlığa yönelik olarak uygunsuz olduğunu iddia etmiştir. Bu, kitapların dolaşımının yasaklanmasına yol açmış, bu yüzden 2000 yılına kadar aynı Türkçe kitaplar fotokopi yapılarak kullanılmıştır.⁹⁵

Sorunu çözmek için bazı başarısız girişimler olmuştur. 1990'ların başında Yunan makamları, Atina'da Türkçe ders kitapları basarak kitap sıkıntısının üstesinden gelmeye karar vermiştir.⁹⁶ Yunan akademisyenler, azınlık okullarında zorunlu hale getirilen Türkçe ders kitaplarını hazırlamıştır. Ancak, azınlık topluluğunun üyeleri bu kitapların asimilasyonu teşvik edici olduğunu ve etnik ve dini miraslarını yansıtmadığı fikrinde olmuşlardır.⁹⁷ Bu nedenle, bahse konu kitapların Lozan Antlaşması ve Yunanistan ile Türkiye arasında imzalanan diğer uluslararası anlaşmalarla bağdaşmadıklarını ve Batı Trakya Türk azınlığının özerkliğinin ihlal edildiğini görmüşlerdir.⁹⁸ Buna cevaben, Türk azınlık partisi (Dostluk Eşitlik Barış Partisi) ve azınlık STK'ları boykot çağrısında bulunmuş ve velilerden çocuklarının kitaplarını toplamalarını ve Milli Eğitim Bakanlığı'na iade etmelerini istemiştir.⁹⁹

1993 yılının Şubat ayında azınlık velileri protesto amacıyla çocuklarını azınlık okullarına beş gün boyunca

göndermemiştir. Birçok EPATH öğretmeni de dahil olmak üzere Türkçe müfredat öğretmenleri de o günlerde ders vermeyi reddetmiştir.¹⁰⁰ Boykotun ardından bazı veliler ve okul encümen heyeti üyeleri yargılanmıştır: yetkililer, ders kitaplarının devlet malı olduğunu ve bunların yok edilmesinin Yunan devletine zarar verdiğini iddia etmiştir.¹⁰¹ Boykota katılan kamu görevlileri olan EPATH öğretmenleri disiplin cezalarına maruz kalmıştır: birçoğu işini kaybetmiş ve azınlık okullarında öğretmenlikten men edilmiştir.¹⁰²

Ders kitabı sorunu, Yunanistan'ın özel olarak Batı Trakya'daki azınlık için geliştirilen ve tümü Türkiye'de basılan yeni Türk dili, din eğitimi, matematik ve fizik ders kitaplarını Yunan Pedagoji Enstitüsü'nün bunları değerlendirmesini takiben onaylamasının ardından nihayet çözüme kavuşturulmuştur.¹⁰³ Bunlar halen azınlık okullarındaki azınlık müfredatında okutulan aynı kitaplardır.¹⁰⁴

'Müslüman Çocukların Eğitimi Programı' ve akıbeti

1990'ların ortasında azınlık eğitimi ile ilgili Yunan hükümeti tarafından iki önemli adım atılmıştır. 1995 yılının Ekim ayında azınlık okullarında eğitim kalitesini artırmak için 2341/1995 sayılı kanun yürürlüğe girmiştir. Daha kesin anlatımla, azınlık okullarında istihdam edilen Yunan öğretmenlere ekonomik ve kariyer teşvikleri sunulmuş ve EPATH programına kabul edilmeleri ve değerlendirilmelerine yönelik tedbirler alınarak azınlık müfredat öğretmenlerinin niteliklerinin geliştirilmesi için çaba gösterilmiştir.¹⁰⁵ Ayrıca, azınlık öğrencilerinin Yunan üniversitelerine girebilmeleri için yüzde 0,5'lik kota getirilmiştir.¹⁰⁶ Böylece azınlık öğrencileri için Yunan üniversitelerine giriş kolaylaşmıştır çünkü mevcut yerler için sadece birbirleriyle rekabet etmeleri gerekmiştir.¹⁰⁷ Bundan başka, AB'nin finansal desteğiyle 1997 ve 2008 yılları arasında "Müslüman Çocukların Eğitimi Programı (PEM)" gibi özel bir eğitim projesi uygulanmıştır. Program, azınlık okullarına giden öğrencilerin Yunanca dil becerilerini geliştirerek onlara yönelik eğitim sonuçlarının kalitesini artırmayı amaçlamıştır.

PEM, azınlık okullarında ikinci dil olarak Yunanca öğretimini içermiş ve fen bilimleri ve sanat alanında 100'den fazla eğitim uzmanı, dilbilimci, sosyolog, psikolog, antropolog ve aynı zamanda çatışma çözümleme profesyonelleri ve uzmanlarının katılımıyla Atina Üniversitesi öğretim üyeleri ile iş birliği içinde tasarlanmıştır. Programın bir parçası olarak eğitim materyalleri geliştirilmiş ve yeni pedagojik yaklaşım kullanılarak öğretmenler için hizmet içi eğitim düzenlenmiştir. Ana çıktılar olarak ikinci dil olarak Yunanca, tarih, coğrafya, çevre, yurttaşlık eğitimi ve diğer

konuları içeren ilkokullara yönelik onlarca ders kitabı bir araya getirilirken, ortaöğretim okullarında genişletilmiş öğretim programları başlatılmıştır. Ayrıca Yunanca müfredat yalnızca azınlık veya iki dilli eğitim konusunda uzman bilgisi olmayan Yunan öğretmenler tarafından öğretildiği için programda, yeni materyallerin nasıl kullanılacağı ve aynı zamanda sınıf dinamikleri, kimlik sorunları ve çeşitlilik yönetiminin de dahil olduğu didaktik ve pedagojik becerilere odaklanan bir dizi öğretmenler için hizmet içi eğitim yer almıştır. Programın sonucu olarak azınlık okulu öğrencilerinin Yunan dili becerileri gelişmiş, azınlık okullarında okulu bırakma oranları düşmüş ve ortaokula devam oranı önemli ölçüde artmıştır; hatta bu oran kız çocukları dahil azınlık mensubu öğrenciler arasında dört kata çıkarak öğrenciler ortaokuldan mezun olmuşlardır.¹⁰⁸

Bununla birlikte azınlık mensuplarının çoğu tarafından asimilasyonu hedefleyen bir durum olarak yorumlanan programın mali ve insan kaynaklarının Yunanca müfredatın geliştirilmesine odaklanmasını da içeren zayıflıklar devam etmiştir. Azınlık velileri, eğer Türk kimliğini baltalayacak olursa çocuklarını Yunanca öğrenmeye teşvik etmeyeceklerini şiddetle belirtmişler ve EPATH öğretmenlerinin eğitilmeleri için Türkiye'den profesyonellerin getirilmesi talebinde bulunmuşlardır. Program, yerel Yunan basınında da iyi karşılanmamış, program araştırmacıları sıklıkla naif, müdahaleci veya vatansever olmayan şekilde tanıtılmıştır.¹⁰⁹

2010 yılında PEM tarafından başlatılan yeni stratejii temel alan Milli Eğitim Bakanlığı, benzer amaç ve sonuçlarla aynı uzmanların gözetim ve danışmanlığında "Trakya'daki Müslüman Azınlık Çocuklarının Eğitimi" adlı başka bir programı uygulamaya koymuştur.¹¹⁰ Ayrıca, azınlık annelerine yönelik olarak onların Yunanca konuşan öğretmenlerle iletişimlerini kolaylaştırmak ve çocuklarını öğrenim hayatlarında gözetleyebilmelerini sağlamak amacıyla bir Yunanca dili programı da başlatılmıştır.¹¹¹

Bu arada azınlık müfredatını geliştirmek için önemli hiçbir adım atılmamıştır. Bu nedenle, yetersiz dersler ve nitelikli öğretmen eksikliği gibi temel sorunlar devam etmiştir.¹¹² EPATH 2010'da kapatılmıştır ve artık azınlık müfredatını öğretmek isteyenler Yunan pedagojik lisans derecesini aldıktan sonra Selanik Aristo Üniversitesi Eğitim Fakültesi Pedagoji Bölümündeki azınlık eğitimi ile ilgili özel uzmanlık programına kaydolmak zorundadırlar.¹¹³ Bununla birlikte katılımcılar, üniversite bölümünün özel uzmanlık programı mezunlarının genel olarak EPATH mezunları ile kıyaslandığında daha kaliteli bir eğitim alsa da eğitim programının hala iyi eğitimi ve nitelikli azınlık müfredat öğretmenleri yetiştirmek için yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca, programın önemli bir kısmı Yunanca olarak ve Yunanca profesörler

tarafından verilmektedir.¹¹⁴ Sunulan 11 dersten sadece altı tanesi azınlık eğitimi ile ilgilidir ve İslam eğitimi, Türkçe dil eğitimi, Türkçe dil I ve II ve Türk edebiyatı Türkçe öğretilirken, geri kalan diğer dersler Yunanca dilinde öğretilmektedir.¹¹⁵ Bundan başka, azınlık özel uzmanlık programına giriş Yunan üniversitelerinin pedagoji bölümlerinin mezunları ile sınırlıdır: sonuç olarak, eşit niteliklere sahip ancak lisans derecelerini Türkiye de dahil olmak üzere diğer ülkelerde almış olanlar bu programdan hariç tutulmaktadır.¹¹⁶

Dahası, Türkçe dersi öğretmenlerinin büyük çoğunluğu hala EPATH mezunudur. Nitekim, azınlık okullarına halen atanmayı bekleyen yaklaşık 300 EPATH mezunu olduğu tahmin edilmektedir.¹¹⁷ EPATH öğretmenleri, çeşitli zorluklarla, özellikle 2000'li yılların başında sunulan yeni Türkçe ders kitaplarında yer alanları öğretmede zorluklarla karşılaşmaya devam etmektedir.¹¹⁸ EPATH öğretmenlerinin çıkarlarını temsil eden derneklerin Türk dil becerilerini geliştirmek amacıyla üyeleri için seminerler ve özel eğitimler talep etmelerine rağmen Milli Eğitim Bakanlığı 50 yılı aşkın bir süredir bahse konu talepleri görmezden gelmektedir.¹¹⁹

Farklı öğretim seviyelerinde azınlık eğitimi

İlköğretim

Yakın zamandaki Yunan müfredatını geliştirme çabalarına rağmen BTTÖB Başkanı azınlık okullarındaki genel eğitim kalitesinin hala Yunan devlet okullarının çok altında kaldığını belirtmektedir. Dahası, okulların büyük çoğunluğu altyapı sorunlarından muzdariptir. Anlatılana göre, çoğu azınlık ilkokulunun tipik olarak altı veya daha fazla sınıfı olan Yunan ilkokullarının aksine iki ila dört sınıfı bulunmaktadır. Çok sayıda okulda çağdaş eğitim materyalleri, bilgisayar laboratuvarları ve hem Türkçe hem de Yunanca kitapların ve kaynakların yer aldığı kütüphaneler bulunmamaktadır. Okul binalarından bazıları acil onarım ve bakıma ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, yıllar boyunca Türkçe ve Yunanca müfredatın ders saatleri arasındaki denge değiştirilmiş ve Türkçe derslerin sayısı azaltılmıştır. Örneğin, beden eğitimi ve İngilizce dersleri Türkçe yerine artan bir şekilde Yunanca dilinde öğretilmektedir. Ve azınlık okulları toplumun temel ihtiyaçlarına cevap veremediğinden bazı azınlık aileleri çocuklarını tek dilli Yunan devlet okullarına göndermeye başlamıştır: bu durum da azınlık ilkokullarına daha az sayıda öğrencinin gitmesi sonucunu doğurmuştur.¹²⁰

Bu sorunların bazılarının değinmek gerekirse, Yunan makamları son yıllarda azınlık okullarının durumunu tatmin edici bir seviyeye getirmek için kapsamlı bakım çalışmaları yapıldığını ve bunların çoğunun bilgisayar,

video projektörü, izleme ekipmanları ve okul mobilyaları gibi modern olanaklarla donatıldığını iddia etmektedir.¹²¹

2010 yılında, ülke genelinde öğrenci kayıt sayısı az olan okulların birleştirilmesine izin veren bir bakanlık kararı çıkartılmıştır. Yeterli sayıda öğrencisi olmayan okullar devlet bütçesini hafifletmek için kapatılabilecektir. Yasaya göre, bir ilkokulun çalışmaya devam edebilmesi için en az dokuz öğrencisi olması gerekir ve bu kural hem devlet hem de azınlık okullarına eşit olarak uygulanacaktır.¹²² Yunan devleti, azınlık okullarını bu kuralın dışında tutmanın ekonomik olarak yük getireceğini, özellikle de iki dilli oldukları için azınlık okullarının işletme maliyetinin devlet okullarından daha yüksek olduğunu ve bu nedenle iki kat daha fazla öğretmen istihdam etmesi gerektiği gerçeğini savunmaktadır.¹²³ Yetkililer, az sayıda öğrencisi olan (6 veya 4) bu okulları açık tutmak için çaba sarf edildiğini, ancak yakındaki yerleşimlerden öğrenci tedarik edilebileceğini ifade etmektedirler.¹²⁴

BTTÖB Başkanı'nın belirttiği gibi, son 10 yılda Batı Trakya'da 60'ın üzerinde azınlık ilkokulu kapatılmıştır; bu sayı 2010'da 188 iken günümüzde 128'e düşmüş ve 2019/20 eğitim ve öğretim yılında beş ilkokulun daha kapatılması kesinleşmiştir. Okulların birleştirilmesinin anlatılana göre olumsuz bir etkisi bulunmaktadır, çünkü birleştirme azınlık nüfusunun yaşadığı köyler arasındaki mesafe ile okulların altyapı yetersizliği göz önünde bulundurulmadan gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda, birçok azınlık okulu kapatılırken, öğrenci sayısının önemli ölçüde arttığı bölgelerde daha fazla azınlık ilkokulu ihtiyacına rağmen yeni okullar açılmamıştır.¹²⁵

Ortaöğretim ve lise

Azınlık öğrencileri ilkokulu bitirdikten sonra öğrenimlerine sınırlı sayıdaki azınlık ortaokulunda (dini okullar dahil) devam etmekte, tek dilli Yunan devlet okullarına gitmekte, ortaöğretim için Türkiye'ye gitmekte veya öğrenim hayatına son vermektedir.¹²⁶

Azınlık ortaokul öğretimi açısından hayati sorun, eğitim kurumlarının azlığıdır. BTTÖB Başkanı'nın açıkladığı gibi:

Ortaokul ve lise yönünden, azınlığın toplam nüfusun yüzde 55'ini oluşturduğu Rodop ilinde, 23 devlet okulunun olduğu yerde sadece bir azınlık okulu bulunmaktadır. Bazı azınlık okulu sınıflarındaki öğrenci sayısı 40 ya da daha fazladır. Benzer şekilde, azınlığın toplam nüfusun yüzde 45'ini oluşturduğu İskeçe ilinde 36 devlet okuluna karşılık bir azınlık ortaokulu vardır. Azınlığın nüfusun yüzde 10'unu oluşturduğu Meriç ilinde ise 50 devlet okulu bulunmakta olup azınlık ortaokulu yoktur.¹²⁷

Bu eksikliğe rağmen BAKES'in Rodop'ta özel bir azınlık ortaokulu açma talebi Eğitim Bakanlığı tarafından cevapsız kalmıştır.¹²⁸

İlaveten, Batı Trakya'da iki medrese bulunmaktadır. Biri Gümülcine'deki yaklaşık 200 öğrencisi, diğeri de İskeçe'deki sadece birkaç öğrencisi bulunmaktadır. Bu okullar, tarihsel olarak Osmanlı döneminde kurulan ve dini derslerin öğretimine odaklanan azınlık eğitim kurumlarıdır ve din adamları (imamlar) için eğitim vermeleri gerekmektedir. 1998 yılında bakanlık kararıyla bu medreseler ortaokul statüsüne kavuşturulmuştur. Öğrencilere Yunanca, Arapça, İngilizce ve Türkçe öğretilirken Türkçe dilinde verilen derslerin sayısı zamanla azalmıştır: Bu nedenle, Gümülcine'deki medresenin öğrencileri 2018'de, okuldaki Türkçe ve İslam derslerinin azaltmayı öngören bakanlık kararnamesi yayımlandığında iki günlük bir boykot düzenlemiştir. Söz konusu karar uygulanmış olsaydı, son sınıfa devam eden öğrenciler Türkçe dilinde hiçbir ders almamış olacaktı.¹²⁹

Din eğitimi ile ilgili bir başka tartışma "240 İmam Yasası" ile bağlantılıdır. On iki yıl önce, Batı Trakya'daki camilerde 240 imam pozisyonu oluşturulmasını öngören 3536/2007 sayılı kanun kabul edilmiştir. Yasada ayrıca, bu imamların beş Hıristiyan yetkiliden oluşan bir komisyon tarafından seçilmesi ve devlet tarafından atanan müftülülerin yetkisi altında görev yapmaları şartı getirilmiştir. Azınlık toplumundan gelen çok güçlü olumsuz tepki sonrasında yasa uygulanmamıştır.¹³⁰

Ancak beş yıl sonra yasa tekrar ele alınmış ve değiştirilmiştir. 4115/2013 sayılı kanun, seçim komitesinin yapısını değiştirmiştir, böylece beş üyeden üçünün Müslüman olmasını öngörürken aynı zamanda imamların rolünü genişleterek devlet okullarında öğretmenlik yapmalarına imkân sağlamıştır. Yetkililer yasayı, azınlık öğrencilerine devlet okullarında din derslerini seçmeli ders olarak alma fırsatı sağladı şeklinde tanımlamaktadır.¹³¹ Öte yandan azınlık temsilcileri, onayları alınmadan yürürlüğe giren mevzuatın, dini liderlerinin ve din görevlilerinin kendi iradelerinin dışında atanmalarına imkân verdiğini düşünmektedir.¹³² Yunanca öğretilen derslerle ilgili endişeler de mevcuttur. Dini metinleri Arapça'dan Yunancaya çevirebilecek uzman ve din adamlarının bulunmamasından dolayı Yunanca dili, Batı Trakya'daki dini öğretimin doğru şekilde yapılmasına uygun değildir.¹³³

Azınlık toplumunun güçlü itirazlarına rağmen kanunun uygulanması Ağustos 2013'te başlamıştır. Müslüman vaizler eğitilmiş ve devlet okullarına atanmıştır ve devlet okullarında İslam'ın öğretimi için Yunanca ders kitapları hazırlanmıştır. Ocak 2014'te, aralarında sadece üçü üniversite mezunu olan 63 din görevlisi devlet okullarında Yunanca dilinde İslam dinini öğretmeye başlamıştır. Yakın zamanda, Haziran 2019'da, Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı tarafından Batı Trakya'daki orta

dereceli devlet okullarında görev yapmak üzere ile 120 din öğretmenin 9 aylık iş sözleşmeleri ile atanmasına karar verilmiştir.¹³⁴

Üniversite ve özel öğretim

2341/1995 sayılı kanun uyarınca Yunan üniversitelerindeki kontenjanın en az yüzde 0,5'i Müslüman azınlık öğrencilerine ayrılmıştır. Bu önlem, çoğunluğu Türk üniversitelerinde öğrenimlerini sürdüren Türk azınlık öğrencilerine, Yunanistan'da yüksek öğrenimlerini tamamlamaları için teşvikler yaratarak azınlık öğrencilerinin Türkiye'deki üniversitelere akışını durdurmayı amaçlamıştır. Sonuç olarak, önceleri neredeyse hiçbir azınlık öğrencisi Yunan üniversitelerinden mezun olmazken her yıl yaklaşık 500 azınlık öğrencisi Yunan üniversitelerine girmektedir.¹³⁵

Ancak, azınlık öğrencilerinden bazıları, özellikle ilk akademik yıllarında kolayca öğrenemedikleri veya etkin bir şekilde rekabet edemedikleri ortamlara yerleştirildiği için büyük zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır.¹³⁶ Yunan üniversite öğrencilerine göre daha düşük kalitede eğitim almış olmaları ve Yunanca dil becerilerinin de daha zayıf olması nedeniyle daha düşük notlar almakta ve sınıf sıralamasında genellikle altta yer almaktadırlar.¹³⁷

Ayrıca, öğrenim dilinin Türkçe olduğu üniversite veya meslek okulu da bulunmamaktadır. Bununla beraber özel ihtiyaçları olan çocuklar için iki dilli bir okul da bulunmamaktadır.

İki dilli okul öncesi eğitim eksikliği

Benzer şekilde, azınlık çocukları için topluluktan gelen taleplere ve uluslararası kuruluşların tavsiyelerine rağmen iki dilli okul öncesi (anaokulu) eğitim yoktur. 3518/2006 sayılı kanun, okul öncesi eğitimi 5 yaşından itibaren tüm Yunan vatandaşları için zorunlu hale getirdiğinden beri bu önemli bir endişe kaynağı haline gelmiştir. Kreşler (3 ve 4 yaş grubu çocuklar için) isteğe bağlıdır. BAKES tarafından işletilen üç çocuk kulübü, yani özel iki dilli kreş bulunmaktadır, ancak BAKES'in özel iki dilli anaokulu açma başvurusu 2011'den beri karara bağlanmamıştır.¹³⁸

Devlet makamları, halihazırda mevcut Yunan anaokullarına gidebilecekleri gerçeğini ve aynı zamanda erken yaşta çok dilli eğitimin avantajlı olduğunu görmezden gelerek, azınlık için iki dilli okul öncesi okul açmanın Roman ve Pomak çocuklarını erken yaşta iki tane ikinci dille baş etmek zorunda bırakacağını, dolayısıyla haksızlık yaratarak bu çocukları dezavantajlı hale getirebileceğini savunmaktadır. Böylece, iki dilli okul öncesi okullar kurmak yerine azınlık çocuklarının yeni dil ortamına uyum sağlamalarına yardımcı olmak için 2017 yılında bir pilot program başlatılmıştır. Azınlık çocukları

için devlet anaokulu sınıflarında Yunanca konuşan bir okul öncesi öğretmeni ve azınlık çocuklarının çoğunluğunun ana dilini konuşan (örn. Türkçe veya Pomakça)¹³⁹ ve tercüman olarak görev yapan bir asistan öğretmen bulunmaktadır. Pilot program şu anda Batı Trakya'daki 14 devlet anaokulunda uygulanmaktadır.¹⁴⁰

Batı Trakya'daki Türk azınlığın eğitim ile ilgili insan hakları

Lozan Antlaşması, Batı Trakya'daki azınlığın, 'giderlerini kendileri karşılamak üzere eğitim ve öğretim için her türlü okul ve benzeri kurumları kurarak bunları yönetme ve denetleme' hakkını güvence altına almaktadır. Ayrıca Yunan hükümeti, azınlık çocuklarının ilköğretim düzeyinde kendi ana dillerinde eğitim almalarını garanti etmek üzere yeterli olanak sağlamak zorundadır. Antlaşma ayrıca, bu okullarda zorunlu Yunanca derslerine de izin vermektedir.¹⁴¹

Bundan başka, eğitim hakkı ve azınlıkların eğitimle ilgili hakları, ICCPR, ICERD, CEDAW, CRC ve aynı zamanda AİHM'nin ve (Revize) Avrupa Sosyal Şartı dahil olmak üzere Yunanistan'ın taraf olduğu birçok uluslararası insan hakları belgelerinin belli başlı özel hükümlerinde yer alan eğitim haklarının ayrılmaz bir parçasıdır. Uluslararası standartlara göre her bireyin erişilebilir, ücretsiz ve kaliteli ilköğretim seviyesinde eğitimin yanı sıra eğitim sistemi içerisinde eğitime eşit erişime ve eşit fırsatlara sahip olma hakkı vardır. Eğitim aynı zamanda yararlanılabilir ve kabul edilebilir olmalıdır. Eğitimin yararlanılabilirliğini kolaylaştırmak için devletler derslik tesis etme, program oluşturma, eğitim materyalleri sağlama, öğretmen yetiştirme gibi aktif olarak bir okul sistemi geliştirmelidir. Ayrıca, eğitimin kabul edilebilirliğini kolaylaştırmak için devletler eğitimin 'azınlıklar ve yerli halklar için kültürel açıdan uygun olmasını' sağlamaya yönelik olumlu önlemler almalıydılar. Bundan başka, velilerin kendi dini, ahlaki veya felsefi inançları doğrultusunda çocuklarına verilecek eğitim türünü seçme hakkı bulunmaktadır.¹⁴²

İlaveten, uluslararası standartlar, azınlıkların karar alma sürecine katılmasının önemini ve gerekliliğini vurgulamaktadır; özellikle de dikkate alınan konular onları doğrudan ilgilendiriyorsa. Bu nedenle, eğitim politikaları tasarlanırken ve uygulanırken azınlıklara mensup kişilerin etkin katılım haklarının unutulmaması gerekir.¹⁴³

Yunanistan'ın Batı Trakya'daki azınlığın eğitimi ile ilgili uluslararası insan hakları standartlarına uymak için öğrencilerin güvenli bir fiziksel ortamda erişimlerinin olduğu ilk ve orta seviyelerde yeterli azınlık okulunun hazır olmasını sağlayarak yararlanılabilirlik konusunu ele alması gerekmektedir. Ek olarak, Yunan makamları

azınlık eğitim kurumlarında kütüphane (hem Yunanca hem Türkçe dilinde kitapları içeren), bilgisayar ve bilişim teknolojisi gibi uygun olanaklara sahip yeterli sınıflar olmasını sağlamakla yükümlüdür. Bu nedenle azınlık okulları konusunda dikkatli bir değerlendirme yapılmalıdır.

Ayrıca, uluslararası azınlık hakları standartlarına uygun olarak devletler, azınlıklara onların kendi kültürleri, tarihleri, gelenekleri ve dilleri hakkında bilgi aktarma fırsatı sağlamak için uygun önlemleri almalıdır. Bu nedenle, 'azınlıklara mensup kişiler ana dillerini öğrenmek veya mümkün olan her yerde ana dillerinde eğitim almak için yeterli olanağa sahip olmalıdır.'¹⁴⁴ Aynı zamanda, tüm çocuklar devletlerin resmi dilini öğrenme olanağına da sahip olmalıdır.

AGİT Lahey Tavsiyeleri'nin de altını çizdiği gibi, okul öncesi ve anaokulu seviyelerindeki öğretim ortamı çocuğun ana dili olmalıdır. İlkokulda öğretim çocuğun ana dilinde sağlanmalı ve devletin resmi dili de bir ders olarak öğretilmelidir. 'Ortaöğretimde müfredatın önemli bir kısmı azınlık dili aracılığıyla öğretilmeli ve devletin resmi dilinde öğretilen derslerin sayısı giderek artırılmalıdır. Ulusal azınlıklara mensup kişiler yükseköğretime kendi dillerinde erişebilmelidirler.'¹⁴⁵ Bahse konu tavsiyeler ilgili eğitim araştırmaları akılda tutularak ve çocuğun yüksek menfaati göz önünde bulundurularak hazırlandığından CRC'ye taraf ve AGİT'in bir üyesi olarak Yunanistan eğitim politikalarını oluştururken bu tavsiyeleri dikkate alınmalıdır.

Eğitim politikalarının özellikle Yunanistan'daki halihazırdaki ekonomik durum göz önüne alındığında uygun maliyetli olması gerektiği anlaşılabilir bir durumdur. Bununla birlikte, ampirik çalışmaların hakikatte azınlık dilindeki eğitimin karşılaştırılmalı olarak ele alındığında daha fazla sayıda ortaokul mezunu vermeyi başarması nedeniyle resmi dilde eğitimden daha az maliyetli olduğunu ortaya koyduğu kabul edilmelidir: 'azınlık okullarındaki yüksek başarı oranından dolayı her bir ortaokul öğrencisi başına eğitim maliyetinin (azınlık okullarında) devlet okullarındakinden doğrudan daha düşük olduğu ortaya koyulmuştur.'¹⁴⁶ İlave olarak, azınlık dilleri konuşan öğrencilerin ebeveynlerini angaje edebilen okulların onların çocuklarının eğitimlerine olan farkındalıklarını ve katılımlarını arttırdıkları gösterilmiştir.¹⁴⁷

Ayrıca, ilk ve orta öğretim düzeyinde azınlık dilinde eğitimin korunması ve ayrıca genel eğitim kalitesinin sağlanması, büyük ölçüde azınlığın ana dilinde eğitim almış öğretmenlerin mevcudiyetine ve müfredatın kalitesine bağlıdır. Azınlık okullarında düşük kaliteli eğitim, uluslararası insan ve azınlık hakları standartlarına aykırıdır ve Yunanistan'ın uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmemesi

demektir. Bu nedenle, yeterli sayıda nitelikli azınlık müfredat öğretmeni olmasını sağlamak zorunludur. Dolayısıyla, yukarıda belirtilen eğitime ek olarak Yunanistan'ın Türkiye'de öğrenim öğretmenlerin azınlık okullarında ders vermesine ve Yunanistan dışındaki pedagoji bölümlerinin mezunlarının özel azınlık programına kaydolmalarına izin vermeyi değerlendirmesi gerekmektedir.

Aynı zamanda, azınlık okullarında kullanılan Yunanca müfredatın ve ders kitaplarının geliştirilmesinde önemli ilerleme kaydedildiği kabul edilmelidir. Dolayısıyla PEM tarafından geliştirilen yaklaşımı uygulayan öğretmen eğitimleri devam etmelidir. PEM kapsamında geliştirilen ders kitapları, Yunanca öğretmek ve ana dili Yunanca olmayanlar için diğer dersleri Yunanca dilinde öğretmek için uygun bir pedagojik yaklaşım kullanmasına rağmen bazı ilkökul yöneticileri ve azınlık velileri tarafından yetersiz görülmüştür. Bu durum, Frangoudaki kitaplarının azınlık okullarından kaldırılmasını ve devlet ilköğretim okullarında okutulan kitaplarla değiştirilmelerini talep eden daha küçük ölçekli yerel protestolara yol açmıştır.

Yunan devlet okullarında okutulan kitaplar, ilk dili Yunanca olmayan öğrenciler için uygun olmazken ilgili Yunan makamları, azınlık toplumunun ders kitaplarıyla ilgili endişelerini araştırmalı ve gerilimlerin kaynağını belirlemelidir. Yunan makamlarının aynı zamanda, azınlık okulları için hem Yunanca hem de azınlık müfredatı için uygun öğretim materyallerinin mevcut olmasını sağlaması gerekmektedir. Bu, PEM kapsamında geliştirilen Yunanca kitapların yanı sıra 2000 yılında Türkiye'den ithal edilen ders kitaplarının güncellenmesini gerektirecektir. Bu sorunların bir kısmına değinmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bilimsel bir çalışma grubu kurulmuştur. Bu çalışma grubu, azınlık okullarında kullanılan Yunanca kitapların ve eğitim materyallerinin değerlendirilmesi ve Yunanca müfredatın iyileştirilmesi için önerilerde bulunmakla görevlendirilmiştir.¹⁴⁸ Komisyonun kurulması olumlu bir adım olsa da ilgili Yunan makamları komisyonun, özellikle eğitim alanındaki olmak üzere, azınlık topluluğunun üyelerini içermesini veya onlarla istişare etmesini sağlamalıdır. Ayrıca, azınlık müfredatı, azınlık öğretmenleri, öğrenciler ve velilere danışılarak da geliştirilmelidir.

Bundan başka, uluslararası hukukta, azınlıkların, devletin genel eğitim politikalarından bağımsız olarak kendi azınlık dillerinde öğrenim görebilecekleri kendi okullarına sahip olmaları gerektiği kabul edilmiştir.¹⁴⁹ Dolayısıyla, ulusal azınlıklara mensup kişilerin kendi özel eğitim kurumlarını kurma ve yönetme hakları vardır. Bu nedenle, uluslararası hukuka uygun olarak Yunan devleti, okul öncesi düzey de dahil olmak üzere eğitimin tüm seviyelerinde özel okulların kurulmasına izin vermeli, bunları tanımalı ve hatta kurulmalarını ve işletmelerini

kolaylaştırmalıdır. Ayrıca, Yunan makamları bu özel okulların idaresine ve yönetimine müdahale edemez, orada azınlık dillerinde öğretilen ders sayısını tek tarafı olarak azaltamaz veya öğretmenlerini atayamaz.

Diğer taraftan, uluslararası insan ve azınlık haklarının devletlerin altına düşmemesi gereken asgari koruma standartlarını belirlediğine dikkat edilmelidir. İnsan hakları bir tabandır, bir tavan değil ve devlet koruması

asgari insan hakları standartlarının ötesine geçtiğinde, istisnai durumlar dışında, halihazırda var olan tüm hakları ortadan kaldırma veya geri almanın ayrımcılık olduğunu vurgulamak önemlidir. Bu nedenle, uluslararası insan hakları standartlarına uymak için Yunanistan, azınlık eğitim kurumlarının Lozan Antlaşması'nı takip eden ilk on yıllarda Yunanistan'da yararlandığı özerkliğini geri getirmek için uygun bir yol bulmalıdır.

Sonuç

Birleşmiş Milletler Ulusal veya Etnik, Dini ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına Dair Bildiri'nin kabulü ve özel olarak azınlıklarla ilgili iki bölgesel insan hakları sözleşmesi olan Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme ve Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Şartı dahil 1990'larda azınlık korumasındaki önemli gelişmelere rağmen Yunanistan'da azınlık koruması hâlâ ağırlıklı olarak neredeyse yüzyıl önce uygulamaya konan bir antlaşma ile yönetilmektedir.

Aslında, Yunan hükümetinin şu anda azınlık korumasını öncelikle Lozan Antlaşması çerçevesinde yorumlama şekli, uluslararası insan hakları hukuku ve çağdaş azınlık hakları standartlarına aykırıdır. Bu, AİHM'nin birçok kez Yunanistan'ı, Batı Trakya'da Türk azınlık üyelerini içeren davalarda örgütlenme ve din özgürlüğü haklarını ihlal etmesi nedeniyle mahkûm etmesi gerçeğiyle de kanıtlanmıştır. Ayrıca, Yunan makamlarının azınlık terimini ve azınlık haklarını koruma yükümlülüklerini yorumlama biçimi, mevcut uluslararası insan hakları standartlarını karşılamayan çok dar, modası geçmiş bir anlayışı yansıtmaktadır. Bir azınlığın tanınmasını, belirli bir barış antlaşmasında tanımlanan bir topluluğa sınırlamak ve belirli azınlık haklarını akraba topluluklarına yönelik karşılıklı düzenlemelere bağlamak, savaşlar arası dönemden bu yana insan ve azınlık haklarının ilerleyici gelişimini tamamen gözden kaçırmakta ve mevcut standartların çok altında kalmaktadır.

Lozan Antlaşması Yunanistan'ı, Batı Trakya'daki azınlık toplumu için eşit medeni ve siyasi haklar, azınlığın geleneklerine uygun olarak aile ve özel işleri yürütme özgürlüğü ve din işlerinde ve azınlık eğitiminde özerklik sağlama özgürlüğü dahil olmak üzere çok çeşitli haklar tanıma ve saygı göstermesini zorunlu kılmaktadır. Ancak, Yunan makamları tarafından antlaşma şartlarının kısıtlı bir şekilde yorumlanması ve bir dizi tek taraflı eylemin yapılması nedeniyle, antlaşmanın içerdiği haklar yıllar içinde kademeli olarak daraltılmış veya ortadan kaldırılmıştır. Halen edinilmiş azınlık haklarının kaldırılması veya sınırlandırılması - istisnai durumlar olmadan - devletin orantısız bir tepkisi olarak kabul edilir ve bu nedenle insan haklarının korunmasının en temel ilkelerinden biri olan din, etnik köken ve/veya dil temelinde ayrımcılığın yasaklanmasının ihlalini teşkil eder.

Bölgelerinde yaşayan azınlıkları doğrudan etkileyen meselelere ilişkin devletlerin tek taraflı hareketleri, bu

toplulukların karar alma sürecine etkin katılımı için temel haklarını da göz ardı etmektedir. Azınlıkların katılımının etkili olup olmadığını değerlendirirken, devletlerin ulusal azınlıklara mensup kişilerin katılımını gayri resmi veya resmi olarak sağlamaları yeterli değildir. Aynı zamanda, azınlıkların katılımının gerçekleştirilen eylemler üzerinde anlamlı bir etkisi olmasını sağlamalıdır ve mümkün olan en geniş kapsamda, toplumun her kesiminden geniş bir fikir birliğini yansıtılmasını sağlamalıdır.¹⁵⁰

1990 seçim yasası ile yüzde 3 barajı getirildiği için Yunanistan için bu özel bir önem taşımaktadır. Yunanistan'ın nüfusu 11 milyonu aşarken Türk azınlığın nüfusunun en fazla 150.000 olduğunun tahmin edildiğini düşünürsek bu durum, Türk topluluğunun parlamentoda bağımsız adaylar veya kendi partileri tarafından temsil edilmesini neredeyse imkânsız kılmaktadır. Bu nedenle, azınlık milletvekilleri, yalnızca azınlığı temsil etmek ve sesini duyurmak için etkili bir yol sağlamayan ana akım partiler aracılığıyla seçilebilmektedir. Nitekim bu, bazı durumlarda o milletvekillerinin azınlık çıkarlarını destekleyen görüşleri dile getirmelerini engelleyebilir.¹⁵¹

Azınlık ile yapılacak anlamlı istişareler, Batı Trakya'daki Yunan hükümeti ile Türk azınlık arasındaki güveni yeniden inşa etmeye de yardımcı olacaktır. Çalkantılı devletler arası ilişkiler ve Yunanistan ile Türkiye arasındaki gerginlikler birçok azınlık meselesinin güvenlik konusu haline getirilmesine yol açmıştır ki bu bağlamda Batı Trakya'daki Türk azınlık, Yunan yetkililer tarafından istikrar ve ulusal kimliğe yönelik potansiyel bir tehlike veya tehdit kaynağı olarak görülmektedir. Bu nedenle, 1950'lerde Yunan-Türk ilişkileri kötüye gittiği için Yunan makamları, Türk devletinin müdahalesini en aza indirmek amacıyla azınlığın dini yaşamı ve eğitim meseleleri üzerindeki kontrollerini sıkılaştırmaya başlamıştır.

Yunan devletinin, azınlığın kültürel özerkliğine böyle bir müdahalede bulunması, azınlık topluluğunda Yunan makamlarına karşı derin bir güvensizlik duyulmasına yol açmıştır. Bu, PEM gibi azınlığın durumunu iyileştirmeyi amaçlayan politikaların bile çoğu zaman asimilasyon girişimleri olarak görüldüğü ve hatta azınlık topluluğunu Yunan devletine muhalif kılarak bu politikaların azınlık topluluğunun direnişiyle karşılaştığı gerçeği ile kanıtlanmaktadır. Bu daha sonrasında, devlet ile azınlık topluluğu arasında kısır bir güvensizlik döngüsüne katkıda bulunabilir.

Bu döngüyü kırmak, Türk azınlığın durumunu iyileştirmek için gerekli bir ön koşul gibi görüldüğü için Yunan makamları, Batı Trakya'daki devlet ile azınlık arasındaki ilişkiyi normalleştirmek için adımlar atmalıdır. Bölgesinde yaşayan azınlık toplulukları ile kopmuş ilişkiyi onarmak devletin sorumluluğunda olduğundan Yunan makamları, kendileri ile Batı Trakya'daki Türk azınlık

arasında güven kurulmasını ve onarılmasını sağlamalıdır.¹⁵² Yunan makamları tarafından doğru yönde atılan ilk adımlar, Batı Trakya'daki Türk azınlığın varlığını tanımayı ve uzun vadeli sorunları çözmek için uygun önlemleri almayı ve toplumun azınlığa özgü haklarını mevcut uluslararası insan hakları standartlarına uygun olarak geliştirmeyi kapsayacaktır.

Tavsiyeler

Yunan Hükümeti'ne:

Tanınma Sorunları ve Genel Olarak Azınlığın Korunması

- Azınlığa mensup kişilerin hem bireysel hem de kolektif olarak kendi kimliklerini tanımlama haklarına saygı gösterin ve Türk ve diğer etnik azınlıkların varlığını tanıyın.
- Birleşmiş Milletler Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına Dair Bildiri'de ve azınlığa özgü hükümler ve insan haklarını izleme organlarının içtihatı dahil Yunanistan tarafından onaylanan uluslararası ve bölgesel insan hakları sözleşmelerinde belirtildiği gibi azınlık koruma haklarına saygı duyun.
- Türk azınlık mensuplarına gerektiğinde özel düzenlemeler de yaparak topluluğun, merkezi hükümet düzeyinde olduğu kadar bölgesel ve yerel düzeyde de etkili bir sese sahip olmalarını sağlayarak mevcut yaşamlarını etkileyen karar alma süreçlerine etkin biçimde katılma hakkını garanti edin.
- Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme'yi onaylayın ve aynı zamanda Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Şartı'nı imzalayın ve onaylayın.
- *İskeçe Türk Birliği ve Diğerleri - Yunanistan, Bekir Usta ve Diğerleri - Yunanistan ve Emin ve Diğerleri - Yunanistan* davalarına ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanması için gecikmeden gerekli önlemleri alın.
- Azınlık derneklerinin isimlerinde üyelerinin etnik kimliğini ifade eden kelimeleri kullanmalarına ve buna göre kaydolmalarına izin verin.
- Vakıfların idare heyetlerinin, topluluğun karar alma sürecine tam ve etkili katılımını sağlayan bir süreçle seçilmesini sağlayarak Türk azınlığının kendi dini vakıflarını idare ve kontrol etme hakkına saygı duyun.
- Vakıfların biriken para cezalarını, aşırı gelir vergilerini ve borçlarını etkin bir şekilde ortadan kaldırın ve vakıfların mülk kaybını durdurmak için gerekli adımları atın ve topluluğun bu hayır kurumlarının fonlarına tam olarak erişimini sağlayın.
- Din özgürlüğü ve kadınların eşitlik hakkını dikkatlice ve özenle dengeleyerek ve azınlık mensubu kadınlar tarafından dile getirilen kendini anlama, çıkarlar ve değerlendirmelere özel bir önem atfederek geleneksel İslam hukukunun uygulanmasının ya da uygulanmamasının azınlık topluluğuna mensup kişilerin uluslararası hukuk tarafından güvence altına alınan haklarını ihlal etmediğinden emin olun.

Azınlık Eğitimi

- Gerekli olan herhangi bir kapatmanın yalnızca azınlık topluluğuna danışarak uygulanmasını ve azınlık okullarının yeterli sayıda öğrencinin bulunduğu yerlerde mevcut olmasını sağlayarak azınlık okullarına uygun erişimi garanti edin.
- Hem azınlık hem de Yunanca müfredata yönelik uygun ders kitapları dahil olmak üzere azınlık okullarının gerekli yapısal iyileştirmelerinin ve azınlık okulları için uygun öğretim materyallerinin mevcudiyetini sağlayın.
- Azınlık okullarına devam eden öğrenciler için eğitim personelinin uygun eğitimi almasını sağlayarak eğitimle ilgili sonuçların kalitesini garanti edin: azınlık müfredat öğretmenleri yeterli azınlık dil becerilerine sahip olmalı, Yunanca müfredat öğretmenleri ise Yunanca'yı ikinci dil olarak öğretme yetkinliğine sahip ve kültürlerarası eğitim ilkelerine aşina olmalıdır.
- Yeterli sayıda nitelikli azınlık müfredat öğretmeni olduğundan emin olun.

Azınlığın Din Özgürlüğü

- Türk azınlığının din işlerine, uluslararası insan hakları hukukunda öngörülen kısıtlamalar dışında, müdahale etmekten kaçının.
- Türk azınlığının uygun dini liderleri ve din eğitimlerini yetiştirme, atama, seçme veya belirleme hakkına saygı gösterin ve buna uygun olarak müftülerin seçimini düzenleyen yasaları değiştirin.

- Uluslararası kurallara uygun olarak, okul öncesi eğitimi azınlığın ana dilinde garanti ederek ilk ve orta okullardaki derslerin çoğunun Yunanca ile birlikte azınlık dilinde öğretildiğinden emin olun.
- Azınlık dilinde eğitimi geliştirmekten vazgeçmeden azınlık öğrencilerinin Yunanca dil becerilerini geliştirmeyi amaçlayan eğitim programlarının devam etmesini sağlayın.
- Azınlık topluluğuna danışarak, azınlık dilinde eğitim kalitesini yükseltmeyi amaçlayan eğitim programları tasarlayın ve uygulayın.

- Azınlık okullarının sevk ve idaresinde ebeveynler tarafından seçilen encümen heyetlerinin tam özerkliğini iade edin.
- Azınlık eğitimi etkileyen hiçbir önlemin (devlet okullarında azınlığın mensup olduğu dinin öğretimini içerenler dahil) azınlık topluluğuyla etkin bir iştişare yapılmadan alınmadığından emin olun.
- Türk azınlığın katılımıyla azınlık okullarını azınlık velileri ve öğrenciler için tekrar cazip hale getirmek için adımlar atın.

Notes

- 1 Coğrafi bir bölge olarak Trakya kuzeyde Balkan Dağları, güneyde Rodop Dağları ve Ege Denizi ile doğuda Karadeniz ve Marmara Denizi ile sınırlanmıştır.
- 2 Bazı Yunan hükümeti kaynaklarına göre, bu rakam yaklaşık 86.000'dir: 39.000'i Türkiye kökenli, 35.000'i Pomak ve 12.000'i Roman'dır. Diğer hükümet tahminleri, bu rakamın 150.000 civarında olduğunu göstermektedir. Saha ziyaretleri sırasında görüşülen Türk azınlığın pek çok üyesi, Batı Trakya'daki bir Türk azınlığın varlığını inkar etmenin kasıtlı bir politikanın parçası olduğunu iddia ederek, hükümetin Müslüman nüfus arasında üç ayrı grup belirlemesini reddetmiştir. Görüşülen diğer kişiler, bazıları Türkçeyi konuşsa da, Müslüman azınlık içinde kendilerini Pomak ve Roman olarak tanımlayan az sayıda insan olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, hükümetin bölgedeki Türk toplumunun tanınmasını baltalamak için aktif olarak Romanları ve Pomak kimliğini desteklediklerini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Burada belirtilen rakam, en yüksek bölgesel otoritenin www.remth.gr adresindeki web sitesine 2011'de yüklenen verilere atıfta bulunmaktadır. Web sitesi o zamandan beri pamth.gov.gr adresine taşınmıştır ve söz konusu bilgi artık erişilebilir değildir, ancak 21 Temmuz 2011'de erişilen verilerin bir kopyası yazarda bulunmaktadır.
- 3 Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği (BTTÖB) Başkanı ile görüşme, 25 Haziran 2019.
- 4 Anlaşma hiçbir zaman Yunanlılar veya Osmanlılar tarafından onaylanmamıştır ve Yunanistan ile Türk Millî Hareketi arasında yapılan Greko-Türk savaşı devam etmiştir. Türk devrimcileri, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu bölünmesine ve Sèvres Antlaşması'na karşı isyan ederken, Yunan kampanyası, Osmanlı İmparatorluğu'nun pahasına toprak kazanımı ümidiyle başlatılmıştır.
- 5 Nüfus değişimi ve kalan azınlıkların haklarının Lozan Antlaşması ile ilgili iki yasal araç ile yönetileceği not edilmelidir. Lozan Barış Antlaşması'nın Yunan ve Türk nüfuslarının Değişimine İlişkin Sözleşmesi (bundan böyle Lozan Antlaşması olarak anılacaktır) 31 Ocak 1923'te imzalanmıştır. Lozan Antlaşması'nın (bundan böyle Lozan'ın Azınlık Antlaşması Bölümü olarak anılacaktır) azınlıkların korunmasına ilişkin bölümü altı ay sonra 24 Temmuz 1923'te sonuçlandırılmıştır.
- 6 Yunanistan: Ulusal Rapor, Evrensel Dönemsel Gözden Geçirme, 2. döngü: 2016,/HRC/WG.6/25/GRC 1 para. 82.
- 7 Lozan Sözleşmesi, Madde 1.
- 8 Ayrıca, Gökçeada ve Bozcaada sakinlerinin de Türkiye'de kalmalarına izin verilmiştir, ancak Lozan'ın Azınlık Antlaşması Bölümünün 14. Maddesi uyarınca özel idare altına konulmuştur.
- 9 Lozan Antlaşması Azınlıklarla ilgili Bölüm, Madde 37-45.
- 10 Ibid, Madde 45 ile bağlantılı olarak Madde 40-41.
- 11 Önsöz, Birleşmiş Milletler Ulusal veya Etnik, Dini ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına Dair Bildiri, 1992, A / RES / 47/135.
- 12 Bu, Batı Trakya'daki Müslüman azınlığın tamamen homojen olduğu görüşünü desteklememektedir. Müslüman cemaatin bazı üyeleri gerçekten kendini Pomak ve Roman olarak tanımlamaktadır. Ancak, araştırmanın amacı Türk azınlığın durumunu değerlendirmektir. Bu nedenle, görüşmeler, kendilerini Türk olarak tanımlayan Müslüman cemaat üyeleri yapılmıştır.
- 13 Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg'in 8 - 10 Aralık 2008 tarihlerinde Yunanistan'a yaptığı ziyaretin ardından Yunan Yetkililerinin Yaptığı Yorumların yer aldığı rapor, CommDH (2009) 9.
- 14 UNGA, / 16/21 sayılı İnsan Hakları Konseyi kararının ekinin 5. fıkrası uyarınca sunulan Ulusal Rapor: Yunanistan, A / HRC / WG.6 / 25 / GRC / 1, 22 Şubat 2016, para. 83.
- 15 Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği (BTAYTD) ve Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi (BAKEŞ) temsilcileriyle istişare, 25 Haziran 2019, Gümölcine, 25 Haziran 2019.
- 16 Ibid.
- 17 Hayrullah, P., Hüseyinoğlu, A. ve Kabza, C., Batı Trakya Türk Azınlığı Üzerine Bir Rapor, BAKEŞ Yayınları, İskeçe/ Gümölcine, 2014.
- 18 Ibid.
- 19 Ibid.
- 20 UNGA, '16/21 sayılı İnsan Hakları Konseyi kararının ekinin 5. fıkrası uyarınca sunulan Ulusal Rapor: Yunanistan', A/HRC/WG.6/25/GRC/1, 22 Şubat 2016, para 87.
- 21 Bakınız Verein Gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) / İsviçre No. 2, (Başvuru no. 32772/02), 30 Haziran 2009, para. 90.
- 22 Bakanlar Komitesinin Kuralları, 9.1 sayılı Kural kapsamında mahkeme kararlarının uygulanmasının ve dostane çözümlenme şartlarının denetimine yönelik Bekir-Usta ve diğerleri davası grubu-Yunanistan davasında bir başvuru sahibi ile yapılan görüşme, 30 Nisan 2019 (30/04/2019) DH-DD(2019)492.
- 23 İskeçe Türk Birliği Başkanı ve Yönetim Kurulu üyeleri ile yapılan röportaj, 26 Haziran 2019
- 24 Aynı endişe, Yunan Helsinki İzleyicisi tarafından AK Bakanlar Komitesi ile görüşmesinde de gündeme gelmiştir. Bekir-Usta ve diğerleri ile Makedon Kültür Evi ve diğerleri - Yunanistan'ın Kural uyarınca davalarında bir STK'dan Haberleşme (Yunanistan Helsinki Monitörü) (06/11/2017) konusuna bakın ve yetkililerden (17/11/2017) yanıt alın Yargılamaların ve dostane çözümlerin şartlarının yerine getirilmesinin denetimi için Bakanlar Komitesi Kurallarının 9.2, Aralık 2017, (DH) DH-DD (2017) 1289.
- 25 "Yargıtay, 1723/80 sayılı kararında, 1913 Atina Barış Antlaşması, 1920 Sèvres Azınlıklarını Koruma Antlaşması ve 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'na istinaden Müslümanlar arasındaki bazı ihtilaflara İslam hukukunun uygulanmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir. ve. "Bkz. Şerif - Yunanistan, Başvuru no. 38178/97, 14 Aralık 1999, paragraf 23. AİHM'nin belirttiği gibi, 'en yüksek Yunanistan mahkemelerinin Atina Antlaşması'nın hala yürürlükte olup olmadığı ve kapsamı konusunda birbirleri ile hemfikir olmadığı' not edilmelidir. Yüksek İdare Mahkemesi, Lozan Antlaşması'nın azınlıkların korunmasına ilişkin hükümlerinin, azınlık üyelerine ve diğer vatandaşlara medeni ve siyasal haklarının kullanılmasında eşit muamele ilkesine dayandığına karar vermiştir. Sonuç olarak, Mahkemenin görüşüne göre, Atina Antlaşması'nın 11. maddesi yukarıda belirtilen ilkeyle uyumlu değildir ve bu nedenle artık uygulanmamaktadır (1333/2001 ve 466/2003 sayılı kararlar). Öte yandan, Yargıtay sivil yargıç heyetinin yerleşik içtihatına göre, Atina Antlaşması, Yunanistan'daki azınlıkların korunmasının yasal dayanağıdır ve uluslararası şeriat yasalarını uygulama yükümlülüğü bu anlaşmadan kaynaklanmaktadır. (231/1932, 105/1937, 14/1938, 322/1960, 738/1967, 1723/1980, 1041/2000, 1097/2007 ve 2113/2009

- sayılı kararlar). 'Bkz. Molla Sali-Yunanistan, Başvuru No 20452/14, 19 Aralık 2018, para. 44.
- 26 Molla Sali -Yunanistan, para. 42.
- 27 Şerif- Yunanistan, para. 24.
- 28 Ibid, para. 25.
- 29 Hüseyinoğlu, A., 'İslamiyet ve Batı Trakya'daki dini özgürlükler, Yunanistan,' Muhammet Savaş Kafkasyal (ed.), Balkanlar'da İslam: Bitmeyen Umut, Cilt 4: Şöhret Zamanlarından Alçakgönüllülük Zamanlarına, 2016, s.1685.
- 30 Ibid, para. 8.
- 31 Aga - Yunanistan No. 2, Başvurular No. 50776/99 ve 52912/99, 17 Ekim 2002, para. 10-11.
- 32 BM Genel Kurulu, Din Özgürlüğü veya İnanç ile ilgili Özel Raportörün Yunanistan'ı ziyareti üzerine raporu A / 51/542 / Add.1, 7 Kasım 1996, para. 43.
- 33 Şerif-Yunanistan, para. 11. Aynı zamanda bkz Hayrullah ve diğerleri, *adı geçen eserde*, s.30.
- 34 Aga- Yunanistan No. 2, para. 13.
- 35 Rodop Seçilmiş Müftüsü ile röportaj, Gümölcine, 25 Haziran 2019.
- 36 Şerif- Yunanistan ve Aga-Yunanistan No. 2. Fakat aynı zamanda Aga- Yunanistan Davası No. 3, Başvuru no. 32186/02, 13 Temmuz 2006, ve Aga- Yunanistan Davası No. 4, Başvuru no. 33331/02, 13 Temmuz 2006.
- 37 Cezalandırma, üç yıl içinde benzer bir suç işlememesi şartıyla askıya alınmıştır.
- 38 Rodop Seçilmiş Müftüsü ile röportaj, 25 Haziran 2019; İskeçe Seçilmiş Müftüsü ile röportaj, 26 Haziran 2019; BTAYTD ve BAKEŞ temsilcileri ile istişare.
- 39 BM Genel Kurulu, 7 Kasım 1996, *adı geçen eserde* para. 46.
- 40 Diyanet İşleri Genel Sekreteri, Eğitim ve Din İşleri Bakanlığı'ndan George Kalantzis'in yazdığı cevap, 6 Ağustos 2019 tarihli e-posta ile gönderilmiştir.
- 41 Ibid.
- 42 Ibid.
- 43 İskeçe Seçilmiş Müftüsü ile röportaj.
- 44 Ibid.
- 45 Ibid.
- 46 Hayrullah ve diğerleri, *adı geçen eserde* s. p. 30.
- 47 Hayrullah ve diğerleri, *adı geçen eserde* s.32.
- 48 Yardımcı Doçent Doktor Ali Hüseyinoğlu ile Skype üzerinden röportaj, Balkan Araştırma Enstitüsü, Trakya Üniversitesi, 5 Temmuz 2019.
- 49 Rodop Seçilmiş Müftüsü ile röportaj. İskeçe Seçilmiş Müftüsü ile röportaj.
- 50 Hayrullah ve diğerleri, *adı geçen eserde* s.33.
- 51 Ibid.
- 52 BTAYTD ve BAKEŞ temsilcileri ile istişare.
- 53 Hüseyinoğlu, A., 'Batı Trakya'da İslam ve dini özgürlükler, Yunanistan', s.168.
- 54 <http://www.ilhanahmet.gr/soru-onergesi-7272-vakiflarin-yonetimi-ve-idaresi-icin-secim-gerceklestirilmesi-ve-vakif-mallari-uzerindeki-ipoteklerin-kaldirilmesi-ve-borclarin-sililmesi/>
- 55 BM Genel Kurulu, ' Din özgürlüğüne saygı gösterilmesi ve korunması ve dini azınlıklara mensup kişilerin inancı hakkında din veya inanç özgürlüğü ile ilgili Özel Raportörün Raporu, Heiner Bielefeldt, , A / HRC / 22/51, 24 Aralık 2012, para. 24.
- 56 Ibid. Aynı zamanda Rodop Seçilmiş Müftüsü ile röportaj. İskeçe Seçilmiş Müftüsü ile röportaj
- 57 BM Din ve İnanç Özgürlüğü Özel Raportörünün, Erkekler ve kadınlar arasında din veya inanç özgürlüğü ve kadın erkek eşitliği raporu, 7 Ağustos 2013, A / 68/290, para 57.
- 58 Ibid.
- 59 Ibid.
- 60 Molla Sali-Yunanistan, para. 154.
- 61 Çavuşoğlu, İ. 'Yunan Trakya'sındaki Müslüman azınlık kadınlarına İslam hukuku altındaki hukuki muamele, Oslo Law Review, 3, 2015, s.241-262
- 62 Ibidö s.259.
- 63 BTAYTD ve BAKEŞ temsilcileri ile istişare sırasında İlker Çavuşoğlu ile röportaj.
- 64 Rodop Seçilmiş Müftüsü ile röportaj.
- 65 Çavuşoğlu, *adı geçen eserde* s.258.
- 66 Molla Sali-Yunanistan, para. 48.
- 67 Herşeye rağmen, AİHM'nin, İslam hukuku uygulamasının bireyler için zararlı etkilere yol açabileceğini ifade ettiği belirtilmelidir (bkz. Kararın 157-159. Paragrafları).
- 68 Koumoutzis, N. ve Papastylianos, C., 'Batı Trakya azınlığı üzerine Şeriat yasalarının uygulanmasından kaynaklanan insan hakları sorunları - AİHM Molla Sali-Yunanistan, 20452/14, 19 Aralık 2018, Dinler 10 (5), 2019, s.300.
- 69 10 Ağustos 1920'de Yunanistan, Sèvres'deki Müttefik Güçler ile iki anlaşma imzalamıştır. İlk anlaşma, Müttefik Güçlerin, Bulgaristan ile imzaladıkları barış anlaşmasıyla Trakya'dan edindiği tüm hak ve unvanları Yunanistan'a devretmiştir. İkinci anlaşma özellikle Yunanistan'daki azınlıkların korunması ile ilgilidir. Anlaşmanın 14. Maddesi aşağıdaki şekildedir: "Yunanistan, aile hukuku ve kişisel statü sorunlarının Müslümanların kullanımına göre düzenlenmesini sağlamak için Müslümanlar ile ilgili tüm gerekli önlemleri almayı kabul eder".
- 70 Molla Sali - Yunanistan, para. 12.
- 71 Ibid, para. 15.
- 72 Ibid, para. 18.
- 73 Ibid, para. 20.
- 74 AİHM, "Mahkeme'nin 224 sayılı içtihat kanunu hakkında bilgi notu, Molla Sali - Yunanistan", 19 Aralık 2018.
- 75 Koumoutzis ve Papastylianos, *adı geçen eserde*.
- 76 İslami hukukunun yaşamın herhangi bir yerine katılıp katılmayacağı da dahil olmak üzere, Şeriat'ın uygulanmasının AİHM ile ne ölçüde uyumlu olabileceğinin, AİHM tarafından netleştirilmediği, vurgulanmalıdır.
- 77 Koumoutzis ve Papastylianos, *adı geçen eserde*.
- 78 BM Genel Kurulu, 'Din veya İnanç Özgürlüğü konusunda Özel Raportörün Ara Raporu', 7 Ağustos 2013, A / 68/290, para. 59-60 ve 74.
- 79 Ibid, para. 74.
- 80 Ibid.
- 81 BTTÖB Başkanı ile röportaj, 25 Haziran 2019.
- 82 Ibid.
- 83 Tablodaki bilgiler Ali Hüseyinoğlu'nun, 'AB'nin En Güneydoğusundaki Azınlık Eğitiminin Gelişimi: Batı Trakya, Yunanistan'daki Müslüman Türkler Örneği' başlıklı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sussex Üniversitesi, Brighton-İngiltere, 2012'ye dayanmaktadır, sayfalar 158-219.
- 84 Dragona, T. ve Frangoudaki, A. "Batı Trakya'daki Müslüman Azınlığı Eğitmek", İslam ve Hristiyan-Müslüman İlişkileri 17 (1), Ocak 2006, s. 29
- 85 Hüseyinoğlu, 2012, *adı geçen eserde*, s.192
- 86 Anonim kaynak ile röportaj, 25 Haziran 2019.
- 87 Anonim kaynak ile röportaj, 26 Haziran 2019.
- 88 BTTÖB Başkanı ile röportaj, 25 Haziran 2019. Ayrıca Dragona ve Frangoudaki'nin açıkladığı gibi, 'EPATH öğrencileri çoğunlukla, yoksul Pomak köylerinden getirilerek medreselerden mezun olmuşlardır. Sosyal hareketlilik ve garantili bir Yunan devlet memuru statüsü arzulamışlardır. Bazılarının yetersiz Türkçe bilgisi vardır. "Dragona ve Frangoudaki", *adı geçen eserde*, s.29.
- 89 Anonim kaynak ile röportaj, 25 Haziran 2019.
- 90 Hüseyinoğlu, 2012, *adı geçen eserde*, s.192.
- 91 Ibid.
- 92 Anonim kaynak ile röportaj, 25 Haziran 2019.
- 93 Dragona ve Frangoudaki, *adı geçen eserde* s.29.
- 94 BTTÖB Başkanı ile röportaj, 25 Haziran 2019.
- 95 BTAYTD temsilcileri ile istişare.
- 96 Hüseyinoğlu, 2012, *adı geçen eserde*, s.227.
- 97 Ibid.
- 98 AİHM'nin kabul edilebilirlik kararı, İmam - Yunanistan, Başvuru no. 63719/00, 6 Şubat 2003

- 99 Ibid.
- 100 Ibid.
- 101 Hüseyinoğlu, 2012 adı geçen eserde, sayfalar.225-226.
- 102 Ibid.
- 103 Dragona ve Frangoudaki, *adı geçen eserde*, s.35.
- 104 BTTÖB Başkanı ile röportaj, 25 Haziran 2019.
- 105 BM Genel Kurulu, 7 Kasım 1996, *adı geçen eserde*, para 50.
- 106 Kontenjan 3404/2005 sayılı Kanun ile Yunan teknoloji enstitülerine genişletilmiştir.
- 107 Hüseyinoğlu, 2012, *adı geçen eserde*, para.236-239.
- 108 Dragona ve Frangoudaki, *adı geçen eserde*.
- 109 Ibid.
- 110 Programın ayrıntılı açıklaması <https://museduc.gr/el/> adresinden ulaşılabilir.
- 111 Yunanistan tarafından müdahale, Avrupa Azınlık Sorunları Forumu (EFMI), 5 Mayıs 2019, <https://www.minorityforum.info/en/page/regional-forums> adresinden ulaşılabilir.
- 112 BTTÖB Başkanı ile röportaj, 25 Haziran 2019.
- 113 Katılımcılar aynı zamanda, EPATH kapatıldığı zaman, 3396/2011 sayılı Kanun uyarınca Selanik Aristoteles Üniversitesi'ne bağlı bir Azınlık Eğitim Programının oluşturulduğunu da not etmişlerdir. 2011-2012 eğitim-öğretim yılından itibaren bölüme kayıtlı öğrenciler olmakla birlikte, bölümün yasal olarak kurulması için gerekli düzenlemeler tamamlanmamıştır. 4310/2014 sayılı Kanun ile Azınlık Müfredatı Öğretmenlerinin eğitimi için özel bir program oluşturulmasına rağmen bu program işlerlik kazanmamıştır. 4452/2017 sayılı Kanun ile Aristoteles Üniversitesi Pedagoji Fakültesi Azınlık Eğitim Dairesi Selanik'te resmen kurulmuştur.
- 114 Anonim kaynaklarla röportaj, 25-26 Haziran 2019.
- 115 Ibid.
- 116 Ibid.
- 117 Ali Hüseyinoğlu ile röportaj.
- 118 BTTÖB Başkanı ile röportaj, 25 Haziran 2019.
- 119 Anonim kaynaklarla röportaj, 25-26 Haziran 2019.
- 120 Ibid.
- 121 Doğu Makedonya-Trakya Bölge Direktörlüğü'nden yazılı cevap, 1 Ağustos 2019 tarihli e-posta.
- 122 Yunanistan tarafından müdahale, EFMI, *adı geçen eserde*.
- 123 Ibid.
- 124 Doğu Makedonya-Trakya Bölge Direktörlüğü'nden yazılı cevap
- 125 BTTÖB Başkanı ile röportaj, 25 Haziran 2019.
- 126 2006'da eğitim için zorunlu asgari zaman diliminin 10 yıla çıkarıldığı gerçeğine rağmen, azınlık temsilcileri, azınlık öğrencileri söz konusu olduğunda devlet yetkililerinin bu düzenlemeyi neredeyse hiçbir zaman uygulamadıklarını iddia ediyorlar.
- 127 BTTÖB Başkanı ile röportaj, 25 Haziran 2019.
- 128 BTAYTD ve BAKEŞ temsilcileri ile istişare.
- 129 Anonim kaynak ile röportaj, 25 Haziran 2019.
- 130 BM Genel Kurulu, Azınlık konularında bağımsız uzman raporu, Yunanistan'daki görevinde Gay McDougall', 18 Şubat 2009, HRC / 10/11 / Add.3, para. 27
- 131 Yunanistan tarafından müdahale, EFMI, *adı geçen eserde*.
- 132 Rodop Seçilmiş Müftüsü ile röportaj ,25 Haziran 2019.
- 133 İskeçe Seçilmiş Müftüsü ile röportaj.
- 134 Avrupa Batı Trakya Türkleri Federasyonu (ABBTF) ile Skype üzerinden görüşme, 19 Temmuz 2019.
- 135 BTTÖB Başkanı ile görüşme, 25 Haziran 2019. Ayrıca bkz. Hayrullah ve diğerleri, *adı geçen eserde*, s.29.
- 136 Hüseyinoğlu, 2012, *adı geçen eserde*,.239-243 sayfalar.
- 137 Ibid.
- 138 BTAYTD ve BAKEŞ temsilcileri ile istişare.
- 139 Romanca konuşan nitelikli bir öğretmen olmadığından, bu pilot anaokulu sınıflarında Roman asistan öğretmenleri yoktur.
- 140 Yunanistan tarafından müdahale, EFMI, *adı geçen eserde*.
- 141 Lozan Antlaşması, Madde 45 ile bağlantılı olarak madde 40-41.
- 142 Bkz. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, Eğitim Hakkı ile ilgili 13 No'lu Genel Yorum (Sözleşmenin 13. Maddesi), E / C.12 / 1999/10, 8 Aralık 1999, para. 6, 28 ve 50.
- 143 Bu aynı şekilde, Türk azınlığın yaşamını etkileyen, raporda tartışılanlar dahil tanınma sorunları ve dini özerklik gibi diğer konular için de geçerlidir.
- 144 UNDM, Madde 4.3.
- 145 AĞİT, Ulusal Azınlıkların Eğitim Haklarına İlişkin Lahey Tavsiyeleri, Ekim 1996, para. 17.
- 146 Azınlık Meseleleri Birleşmiş Milletler Özel Raportörü El Kitabı, Dilsel Azınlıkların Dil Hakları: Uygulamaya Yönelik Pratik Bir Rehber, 2017, s.17.
- 147 Ibid.
- 148 Doğu Makedonya-Trakya Bölge Direktörlüğünden yazılı cevap
- 149 Uluslararası Daimi Adalet Divanı, Arnavutluk'taki Azınlık Okulları, a / B64, 6 Nisan 1935 tarihli Tavsiye Görüşü.
- 150 Azınlık Sorunları Forumu, İkinci Oturum, Genevre 12-13 Kasım 2009, azınlık meseleleri üzerine bağımsız uzman ("IEMI") Gay McDougall'ın, azınlıklar ve etkin siyasi katılım konusundaki arka plan belgesi, 9 Ekim 2009 (A / HRC / FMI / 2009/3), para. 26; Azınlık meseleleri üzerine bağımsız uzman raporu, Gay McDougall, Azınlıklar ve etkili siyasi katılım hakkında: yasa ve ulusal uygulamalara dair bir araştırma, 10 Ocak 2010 (A / HRC / 13/23), para. 52-55.
- 151 Dostluk Eşitlik Barış Partisi Başkanı ve üyeleri ile istişare, Gümölcine, 26 Haziran 2019.
- 152 Hülya Emin ile röportaj, Gümölcine, 26 Haziran 2019.

azınlıkların ve yerli halkların haklarını güvence altına almak için çalışma

minority
rights
group
europe

Batı Trakya'daki Türk Azınlık: Uzun Yıllardır Süren Hak ve Tanınma Mücadelesi

Batı Trakya'nın Türk azınlığı, yüzlerce yıldır bölgede yaşamını sürdürmektedir. Bununla birlikte, yerel ve uluslararası hukuktaki birçok korumaya rağmen Yunan hükümeti tarafından tanınmamaktadırlar. *Batı Trakya'daki Türk Azınlık: Uzun Yıllardır Süren Hak ve Tanınma Mücadelesi*, azınlık topluluğunun günümüzde halen karşılaşmaya devam ettiği engellere ışık tutmaktadır.

Bu durum, dernek kurma, kültürlerini yaşama ve Türkçe dilinde eğitim sağlama yetenekleri, kimlikleri, katılımları ve kendilerini ifade etmeleri için ciddi bir tehdit teşkil eden çok çeşitli kısıtlamalarla sonuçlanmıştır. Türk azınlık ayrıca,

manevi liderlerinin atanmasına devlet müdahalesi de dahil olmak üzere dini özgürlüklerine yönelik bir dizi engelle de karşı karşıyadır.

Türk azınlığın hakları, Yunanistan'ın birçok uluslararası insan hakları sözleşmesine ve Avrupa Birliği'ne üye ülke olarak sahip olduğu yükümlülüklerine rağmen neredeyse yüzyıl önce oluşturulan bir çerçeveyeyle belirlenmeye devam etmektedir. Bu bağlamda Yunan makamları, Batı Trakya'daki Türk azınlığı tanımak ve haklarından tam olarak yararlanmalarını sağlamaya yönelik tüm engelleri kaldırmak için gecikmeden adım atmalıdır.

ISBN 978-615-00-6590-8.

Avrupa Azınlık Hakları Grubu (Minority Rights Group Europe) c/o NEKI, Ulloi Utca 68. 11.em. 15. H-1082 Budapeşte
Tel +44 (0)20 7422 4200 **Faks** +44 (0)20 7422 4201 **E-posta** minority.rights@mrgmail.org
Web sitesi www.minorityrights.org www.twitter.com/minorityrights www.facebook.com/minorityrights

Dünyadaki azınlıklar ve yerli halkların hikayeleri için Azınlıkların Sesi Haber Odası'nı (**Minority Voices Newsroom**) ziyaret edin.
www.minorityvoices.org